

บทที่ 3

ลักษณะพัฒนาการในระดับอายุต่างๆ

วัตถุประสงค์

เมื่อนักศึกษาได้อ่านจบบทเรียนนี้แล้ว นักศึกษาสามารถ

1. อธิบายถึงธรรมชาติของลักษณะพัฒนาการทางด้านร่างกาย สังคม อารมณ์และสติปัญญาของเด็กระดับเตรียมอนุบาล อนุบาล ประถมศึกษาและมัธยมศึกษาได้
2. เสนอแนะแนวทางในการจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับเด็กเตรียมอนุบาล อนุบาล ประถมศึกษา และมัธยมศึกษาได้

ลักษณะพัฒนาการในระดับอายุต่าง ๆ

ในบทที่ 1 และ 2 ได้กล่าวถึงพฤติกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในแต่ละชั้นอายุตามทฤษฎีพัฒนาการทางความคิดความเข้าใจ และทฤษฎีพัฒนาการทางสังคม มีพฤติกรรมอื่น ๆ ที่สำคัญและยังไม่ได้กล่าวถึงจึงนำมากล่าวไว้ในบทนี้ คือกล่าวถึงความหมายของงานตามขั้นพัฒนาการ งานตามขั้นพัฒนาการของเด็กแต่ละวัย ลักษณะพัฒนาการของเด็กระดับเตรียมอนุบาลและอนุบาล ระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา แต่ละระดับบ่งถึงลักษณะทางร่างกาย สังคม พร้อมทั้งแนวทางที่ครูจะนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน บทนี้ทำให้ทราบลักษณะพัฒนาการของเด็กแต่ละวัยและการพัฒนาการที่ต่อเนื่องกัน ซึ่งอาจทำให้ทราบว่าประสบการณ์ต่าง ๆ ในวัยเด็กจะมีผลมาถึงการแสดงพฤติกรรมบางด้านในวัยต่อมาได้อย่างไร

1. ความหมายของงานตามขั้นพัฒนาการ

(Development Tasks)

ฮาวิกเฮิร์ส (Havighurst, 1953) เป็นอีกผู้หนึ่งที่ยอมรับว่าพัฒนาการมีความสำคัญต่อการศึกษายิ่งยิ่ง มองเห็นว่ากระบวนการพัฒนาการในแต่ละวัยนั้นจะประกอบด้วย การเรียนรู้งานชนิดต่าง ๆ ซึ่งเรียกว่า “งานตามขั้นพัฒนาการ”

งานตามขั้นพัฒนาการ เป็นสิ่งที่ต่าง ๆ ที่แต่ละคนจะต้องเรียนรู้ ถ้าเขาต้องการจะมีความสุขและประสบความสำเร็จในชีวิต งานนี้จะเกิดขึ้นในวัยต่าง ๆ ของแต่ละบุคคลและเกิดขึ้นตามปกติ เช่นในวัยเด็กเล็กเรียนรู้ที่จะเดิน พูด ควบคุมการขับถ่ายเมื่อโตขึ้นเรียนรู้การอ่าน เขียน คิดคำนวณ เล่นเกมส์ต่าง ๆ การเรียนรู้งานในวัยต่าง ๆ ถ้าเรียนรู้ขั้นต้น ๆ ได้สำเร็จก็มีความสุขและจะนำไปสู่ความสำเร็จใน “งานตามขั้นพัฒนาการ” ขึ้นสูงต่อไป ในขณะที่เดียวกันถ้าทำไม่สำเร็จก็จะรู้สึกผิดหวัง รู้สึกว่าไม่เป็นที่ยอมรับของสังคมและประสบความสำเร็จลำบากในงานตามขั้นพัฒนาการ ระยะเวลาต่าง ๆ (Biehler, 1978 : 108 และพรณี ชูทัย, 2522:8)

ฮาวิกเฮิร์สเสนอแนะว่างานตามขั้นพัฒนาการมีประโยชน์ต่อการจัดการศึกษา 2 ประเภทคือ

1. ช่วยให้สามารถตั้งวัตถุประสงค์ในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน ทำอย่างไรโรงเรียนจึงจะสามารถช่วยให้นักเรียนแต่ละคนบรรลุ “งาน” ในแต่ละวัยได้

2. ช่วยให้จัดการเรียนการสอนได้เหมาะสมตามความต้องการ ทราบว่าเมื่อไรจึงจะสอนได้ ไม่ต้องเสียเวลาสอนสิ่งที่เด็กยังไม่พร้อมหรือยังไม่เรียนไม่ได้

จากทฤษฎีของฮาวิกเฮอร์สทำให้ครูทราบว่าเด็กในวัยต่าง ๆ ทำอะไรได้บ้าง จะจัดการเรียนการสอนอย่างไรให้สนองความพร้อมของเด็ก ถ้าทราบว่าในวัยนั้น ๆ เด็กควรทำอะไรได้บ้าง แต่กลับมีเด็กบางคนทำไม่ได้ ก็พอจะทราบว่าเกิดความผิดปกติกับเด็กคนนั้น จะได้หาทางช่วยเหลือต่อไป (พรรณี ชูทัย, 2522:8)

เกี่ยวกับงานตามขั้นพัฒนาการและการจัดการเรียนการสอน ฮาวิกเฮอร์ส (1952) ได้แบ่งงานตามขั้นพัฒนาการตั้งแค่วัยทารกถึงวัยที่มีวุฒิภาวะ แต่ในที่นี้จะนำมากล่าวเฉพาะวัยเด็กและวัยรุ่นซึ่งเป็นวัยเรียน ซึ่งมีดังนี้

1.1 ระดับเตรียมอนุบาลและอนุบาล

1.1.1 เข้าใจความคิดรวบยอด (Concepts) ง่าย ๆ เกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่พบเห็นในชีวิตประจำวัน ความคิดรวบยอดเหล่านี้รวมถึงสิ่งต่าง ๆ ที่คล้ายแม่ พ่อ โรงเรียน ครูและทุกสิ่งที่เด็กพบ วิธีการขั้นแรกที่จะช่วยให้เด็กวัยนี้เข้าใจความหมายของสิ่งเหล่านี้โดยจัดประสบการณ์ให้เด็กได้เห็นได้สัมผัสสิ่งเหล่านี้และตอบคำถามเด็กด้วยความอดทน

1.1.2 เรียนรู้ที่จะสร้างความผูกพันกับพ่อแม่พี่น้องและบุคคลอื่น ส่วนมากจะทำโดยการเลียนแบบผู้อื่น ครูจึงควรพยายามเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็ก

1.1.3 รู้จักแยกความถูกต้องความผิดและเริ่มพัฒนาทางจริยธรรม จึงควรเสนอเรื่องจริยธรรมซึ่งกล่าวถึงพัฒนาการทางจริยธรรมไว้ในบทที่ 1 แล้ว

1.2 ระดับประถมศึกษา

1.2.1 เรียนรู้ทักษะต่าง ๆ ทางกายที่จำเป็นต่อการเล่นเกมสัทธิธรรมดา ทักษะเหล่านี้ส่วนมากได้จากเล่นและมีความสัมพันธ์กับกลุ่มเพื่อน ถ้ามีเด็กที่พัฒนาทักษะได้ลำบาก และอวัยวะที่ทำงานประสานกัน เช่นตากับมือทำงานได้ไม่คล่องแคล่ว ครูควรสนับสนุนและสอน

1.2.2 สร้างทัศนคติที่ดีต่อตนเองเมื่อร่างกายเจริญเติบโต ทำโดยเน้นให้เด็กเห็นประโยชน์ของการรักษาความสะอาด การรับประทานอาหารที่ดี การมีนิสัยทางด้านการรักษาอนามัยอย่างสม่ำเสมอ เช่นการแปรงฟันหลังอาหารทุกมื้อ

1.2.3 เรียนรู้ที่จะปรับตัวให้เข้ากับเพื่อนรุ่นเดียวกัน ถ้าเด็กคนใดทะเลาะกับเพื่อนหรือโกรธกันก็ควรหาทางช่วยให้เด็กระงับหรือควบคุมการกระทำที่คนอื่นไม่เห็นด้วย และช่วยเด็กที่ขี้อายให้มีเพื่อน

1.2.4 เรียนรู้บทบาทที่เหมาะสมของเพศหญิงหรือเพศชาย ควรหลีกเลี่ยงเนื้อหาวิชา หรือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่จะทำให้เด็กสรุปว่าเพศหญิงคือผู้ที่ยอมตามหรือไม่เป็นอิสระ ทำให้เด็กเห็นข้อเท็จจริงว่าทั้งหญิงและชายสามารถประกอบอาชีพต่างๆ ได้มากมาย ขณะเดียวกันก็ชี้ให้เห็นลักษณะสัมพันธ์ภาพระหว่างหญิงและชายหลายๆ ด้าน เช่น สามีกับภรรยา พ่อกับแม่ เป็นต้น

1.2.5 พัฒนาทักษะต่างๆ ขึ้นพื้นฐานในการอ่าน การเขียนและการคิดคำนวณ

1.2.6 พัฒนาความคิดรวบยอดที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต ความคิดรวบยอดเหล่านี้จะยากและซับซ้อนมากกว่าที่เรียนรู้ในระดับอนุบาลและรวมความคิดรวบยอดของวัยอนุบาลเข้ามาด้วย

1.2.7 พัฒนาจริยธรรมและค่านิยม การพัฒนาจริยธรรมมีกล่าวไว้บ้างในบทที่ 1

1.2.8 สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ทำโดยสนับสนุนและให้โอกาสเด็กได้ตัดสินใจเองหลายๆ อย่างเกี่ยวกับตารางเรียนในห้องเรียน และหัวข้อที่จะเรียน สนับสนุนให้เด็กจัดการเรื่องการเรียนรู้ด้วยตนเอง

1.2.9 พัฒนาทัศนคติต่างๆ ต่อกลุ่มสังคม และต่อสถาบันต่างๆ สนับสนุนให้เด็กเคารพสิทธิของผู้อื่น โดยอธิบายถึงกฎต่างๆ ที่จำเป็นและเป็นกฎที่ดี

1.3 ระดับมัธยมศึกษา

1.3.1 สามารถสร้างความสัมพันธ์อันดีและเหมาะสมกับเพื่อนรุ่นเดียวกันได้ทั้งที่เป็นเพศเดียวกันและต่างเพศ เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ทำงานร่วมกันในห้องเรียนคือมีการยอมรับฟังความคิดเห็นของกันและกัน เคารพเหตุผลและร่วมมือกันทำงาน มีการแนะนำนักเรียนที่ปรับตัวเข้ากับเพื่อนได้ยาก

1.3.2 สามารถแสดงบทบาททางสังคมได้เหมาะสมกับเพศของตน การรู้จักตนเองทำให้เด็กแสดงบทบาทได้เหมาะสมกับเพศ วิธีการให้เด็กรู้จักตนเองมีกล่าวไว้ในบทที่ 2 แล้ว

1.3.3 การยอมรับสภาพร่างกายของตนเอง ตลอดจนรู้จักระวังรักษาสุขภาพของตนเองได้

1.3.4 รู้จักควบคุมอารมณ์ของตนเองได้โดยไม่ต้องพึ่งพ่อแม่และผู้ใหญ่คนอื่น วิธีการขั้นแรกที่จะช่วยวัยรุ่นให้ประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายนี้คือช่วยให้เขารู้จักตนเองและมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง

1.3.5 มีความมั่นใจเกี่ยวกับเรื่องการใช้จ่าย รู้จักรับผิดชอบต่อการเงินและการใช้จ่ายของตนเองได้เป็นอย่างดี รู้จักเลือกและเตรียมตัวเพื่ออาชีพ

1.3.6 พัฒนาทักษะต่าง ๆ ทางปัญญาและความคิดรวบยอดที่จำเป็นต่อการเป็นพลเมืองดี มีการหาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ เช่นกฎหมายรัฐบาล เศรษฐกิจแสวงหาทักษะด้านการสื่อความหมาย ควรสนับสนุนนักเรียนให้เข้าร่วมกิจกรรมในโรงเรียน ในท้องถิ่น และงานระดับชาติ เร่งเร้าให้เด็กลงคะแนนการเลือกตั้งและเป็นผู้ลงคะแนนที่ทำหน้าที่ได้ดี

1.3.7 มีความต้องการและรู้จักพัฒนาตนเองให้มีความรับผิดชอบทั้งต่อตนเองและต่อสังคมโดยรวม ครูควรสนับสนุนการทำสิ่งต่าง ๆ ที่คำนึงถึงผู้อื่น ชมเชยการกระทำที่แสดงถึงความรู้สึกรับผิดชอบ

1.3.8 มีความรู้สึกและความเข้าใจในเรื่องค่านิยมตลอดรู้จักตัดสินใจเลือกค่านิยมและจริยธรรมที่ตนควรยึดถือเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต วิธีการที่ดีที่สุดคือผู้ใหญ่ทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีเพื่อให้เด็กเลียนแบบ

งานตามขั้นพัฒนาการทั้งหลายของฮาวิกเฮอร์สที่กล่าวข้างต้นเน้นว่าถ้านักเรียนไม่ประสบความสำเร็จด้านทักษะเบื้องต้นทางวิชาการและทักษะทางปัญญาในระยะเวลาที่เหมาะสมแล้ว ก็จะทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับลักษณะพัฒนาการในวัยต่อมา ครูจึงต้องคำนึงถึงช่วงอายุที่สามารถจะสอนได้ ถ้าสอนความคิดรวบยอดก่อนถึงวัยที่กำหนดไว้ เด็กอาจเกิดความสับสนและไม่เข้าใจทำให้เกิดความรู้สึกมีปมด้อยมากกว่าที่จะรู้สึกอยากเรียน ถ้าสอนความคิดรวบยอดช้ากว่าวัยที่กำหนดไว้อาจทำให้นักเรียนขาดทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ด้านอื่น หรืออาจทำให้นักเรียนเบื่อบทเรียนที่ง่ายเกินไป

2. ลักษณะพัฒนาการในระดับเตรียมอนุบาลและอนุบาล

(อายุ 2-6 ปี คือ วัยก่อนเข้าเรียน)

2.1 ลักษณะทางร่างกาย (Physical Characteristics)

2.1.1 เด็กระดับวัยก่อนเข้าเรียน จะไม่อยู่นิ่งมีกิจกรรมทำมากมายคล่องแคล่วว่องไว สามารถควบคุมร่างกายได้เอง และสนุกสนานกับกิจกรรมที่ตนทำ ควรเปิดโอกาสให้เด็กได้วิ่ง ปีนป่าย และกระโดดโดยการจัดให้มีกิจกรรมเหล่านี้ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้และมีผู้ใหญ่คอยดูแลควบคุม ถ้าติดตามดูจะพบว่าเด็กวัย 3-5 ขวบแต่ละคนจะเล่นแปลก ๆ แตกต่างกัน และน่าตื่นตื้นอยู่เสมอ ดังรูปที่ 1

รูปที่ 1 แสดงการเล่นของวัย 3-6 ปี

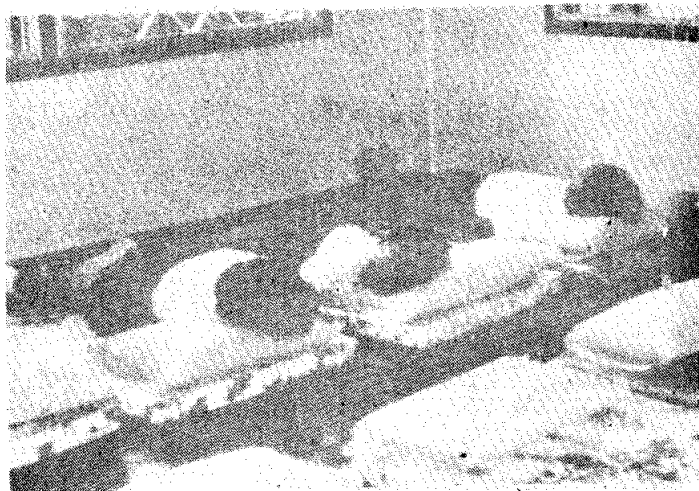

“รูปแสดงถึงการเล่นที่แตกต่างกันของเด็ก”

2.1.2 เนื่องจากเด็กอนุบาลมักซุกซนอยู่เสมอ จึงต้องการเวลาพักผ่อน ๆ แต่เด็กมักไม่ยอมหยุดพักเอง ครูต้องจัดกิจกรรมให้เด็กพัก เช่น เปิดเพลงให้ฟัง หรือให้เด็กเดินรอบ ๆ ห้องตามจังหวะเพลง และโรงเรียนอนุบาลควรจัดตารางเวลาให้เด็กได้พักผ่อน ดังรูปที่ 2 และครูควรจัดเตรียมให้พร้อมถ้าเด็กสนุกตื่นเต้นจนกระทั่งไม่ยอมนอน

รูปที่ 2 การจัดให้เด็กพักผ่อนกลางวันควรมีอากาศถ่ายเทสะดวก

2.1.3 กล้ามเนื้อของเด็กวัยนี้เช่นแขนขาเจริญเร็วมาก จนเด็กไม่สามารถควบคุมนิ้วและมือได้ ฉะนั้นเด็กวัยนี้จะงุ่มง่ามและทำกิจกรรมบางอย่างที่ใช้นิ้วและมือไม่ค่อยสะดวก เช่น การผูกเชือกรองเท้าหรือติดกระดาษสี เป็นต้น ในการจัดกิจกรรมจึงควรหลีกเลี่ยงกิจกรรมซึ่งต้องการความประณีต เช่นการทากาวติดกระดาษควรให้เด็กใช้แปรงป้ายสีอันใหญ่ ๆ ดินสอเทียนและเครื่องมือขนาดใหญ่ที่เหมาะสมกับการใช้กล้ามเนื้อของเด็กวัยนี้

2.1.4 มือและตาของเด็กอนุบาลยังไม่สัมพันธ์กัน และยังไม่เพ่งมองวัตถุเล็ก ๆ ไม่ได้ ฉะนั้นควรหลีกเลี่ยงกิจกรรมที่จะให้เด็กวัยนี้จ้องมองสิ่งของเล็ก ๆ และกิจกรรมที่ต้องใช้ความประณีต

2.1.5 ร่างกายของเด็กวัยนี้ปรับได้ง่ายคือ เมื่อหกล้มกระดูกแขนไม่ค่อยหักง่ายแต่กระดูกกระดูกไหปลาร้ากระดูกซี่โครงยังอ่อน ฉะนั้นต้องระวังอย่าให้เด็กเล่นตีศีรษะกัน ถ้าครูเห็นว่าเด็กเล่นแบบนี้ ต้องเตือนให้เด็กทั้งห้องทราบถึงอันตรายในเรื่องนี้พร้อมด้วยเหตุผล

2.1.6 วัยนี้เด็กชายจะมีร่างกายใหญ่โตกว่าเด็กหญิง แต่เด็กหญิงก็มีพัฒนาการทางด้านอื่น ๆ ดีกว่า โดยเฉพาะทักษะด้านการเคลื่อนไหวร่างกาย เด็กชายจะมุ่งมั่นมากกว่าเด็กหญิงในการหยิบจับสิ่งของเล็ก ๆ จึงควรหลีกเลี่ยงเปรียบเทียบหรือการแข่งขันในเรื่องเหล่านี้ระหว่างเด็กหญิงและเด็กชาย

2.1.7 เด็กส่วนใหญ่ในวัยนี้จะเริ่มถนัดในการใช้มือ เด็กประมาณร้อยละ 90 จะถนัดขวา แต่ถ้าเด็กถนัดซ้ายก็ไม่ควรพยายามให้เด็กฝืนหรือบังคับให้เปลี่ยนมือ การถนัดขวาอาจทำสิ่งต่าง ๆ ได้สะดวกกว่าแต่ก็ไม่ใช่ว่าสิ่งสำคัญ การบังคับให้เด็กเปลี่ยนมือจากซ้ายไปขวาอาจทำให้เด็กรู้สึกว่าตนเองผิดปกติ รู้สึกหงุดหงิด อารมณ์เสียและอาจก่อให้เกิดปัญหาการปรับตัวด้านอื่น เช่นการพูดติดอ่าง เป็นต้น

งานตามขั้นพัฒนาการทางร่างกาย

เด็กอนุบาลควรจะทำสิ่งเหล่านี้ได้

1. รู้จักดูแลสุขลักษณะของตนเอง เช่นการรักษาความสะอาดของร่างกาย
2. ฝึกการใช้ตาและมือให้สัมพันธ์กัน

2.2 ลักษณะทางสังคม (Social Characteristics)

2.2.1 เด็กวัยนี้ส่วนมากมีเพื่อนสนิทเพียง 1-2 คน แต่มีมิตรภาพของเด็กวัยนี้อาจเปลี่ยนแปลงได้อย่างรวดเร็ว เด็กเตรียมอนุบาลมักเปลี่ยนเพื่อนบ่อย และเล่นกับเพื่อน ๆ ส่วนใหญ่ในชั้นได้ด้วยความเต็มใจ มักจะมีเพื่อนสนิทเป็นเพศเดียวกัน มิตรภาพระหว่างเด็กหญิงและเด็กชายจะพัฒนาขึ้น ครูอาจสังเกตได้ว่าเด็กบางคนเข้ากับเพื่อนไม่ได้หรือไม่มีความมั่นใจที่จะเข้าไปเล่นกับเพื่อน เด็กบางคนอาจชอบอยู่คนเดียวหรือชอบเป็นผู้สังเกตการณ์มากกว่าจะเข้าไปร่วมเล่นด้วย แต่ถ้าครูรู้สึกว่าเด็กอยากรู้จักเพื่อนจริง ๆ ก็ควรจะช่วยเหลือบ้าง การทำสังคมนิติจะ ทำให้ทราบว่าเด็กชีย่อยอยากรู้จักเพื่อนคนไหนบ้าง

ทำสังคมนิติโดยให้นักเรียนเขียนใส่กระดาษหรือบอกด้วยปากก็ได้ว่าเพื่อนคนใดที่ตนชอบมากที่สุด หรืออาจให้นักเรียนบอกชื่อเพื่อนที่ตนชอบนั่งใกล้หรือบอกชื่อเพื่อนที่ตนชอบเล่นด้วย หรือจะให้บอกชื่อเพื่อนในสถานการณ์ใดก็ได้ตามที่ครูต้องการ แล้วครูก็มาพิจารณาว่าใครได้รับเลือกมากที่สุด ใครเลือกใครบ้าง และนักเรียนคนใดที่เลือกคนอื่นแต่ไม่มีใครเลือกตนรวมทั้งนักเรียนที่ไม่เลือกใครแล้วก็ไม่มีใครเลือกด้วย ทำให้ครูทราบความสัมพันธ์ในห้อง

2.2.2 กลุ่มเพื่อนเล่นมักเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ไม่ค่อยเป็นระเบียบและเปลี่ยนแปลงบ่อย ๆ ถ้าเด็กเปลี่ยนกิจกรรมครูไม่ควรจะเข้าไปยุ่งเกี่ยว เพราะพฤติกรรมดังกล่าวเป็นเรื่องธรรมชาติของเด็กวัยนี้ และแม้ว่าบางครั้งการเล่นของเด็กจะทำให้ครูโกรธ ครูควรคิดว่าควรจะเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับเด็กมากน้อยแค่ไหน โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่เด็กกำลังเล่นอย่างอิสระ ควรพิจารณาว่าช่วงไหนที่จะให้เด็กเงยบและนั่งลงทำกิจกรรมที่เหมาะสม และควรพิจารณาว่าจะให้นักเรียนทำกิจกรรมที่นักเรียนเลือกเองในช่วงเวลาที่ครูกำหนดให้หรือไม่

2.2.3 เด็กที่เล็กกว่าอาจเล่นคนเดียว ส่วนเด็กที่โตกว่าจะเล่นกับคนอื่น จากการสังเกตการเล่นของเด็กในโรงเรียนเตรียมอนุบาล (Mildred Parten, 1932) และบันทึกพฤติกรรมการเล่นของเด็กได้ 6 ประเภทดังนี้

- เด็ก ๆ ไม่ได้เล่นตลอดเวลา บางทีก็ยืนและมองหาคนอื่นหรืออาจเข้าร่วมกิจกรรมโดยไม่มีจุดหมาย

- เด็ก ๆ เล่นคนเดียวเป็นของตนเองที่แตกต่างจากที่คนอื่นเล่นถึงจะอยู่ไม่ห่างกันนัก แต่ก็ไม่พยายามที่จะติดต่อพูดคุยกับเพื่อนคนอื่น

- เด็ก ๆ จะใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่ดูเพื่อน ๆ เล่น และอาจวิจารณ์การเล่นของเพื่อน แต่ไม่เข้าไปร่วมเล่นด้วย

- เด็ก ๆ เล่นอยู่ข้าง ๆ เพื่อ ใช้ของเล่นเหมือนกันอยู่ใกล้กันแต่ต่างคนต่างเล่น

- เด็ก ๆ จะเล่นกันอย่างไม่มึระเบียบแต่ละคนก็เล่นไปตามที่ตนอยากเล่น ไม่มีการกำหนดกิจกรรมหรือบทบาทในการเล่น

- เด็ก ๆ จะเล่นอย่างมีระเบียบถ้ามีการกำหนดผู้นำและบทบาทต่าง ๆ ให้สมาชิกในกลุ่มอาจร่วมมือกันวางแผนงานบางอย่าง แสดงละครในบางสถานการณ์หรือกิจกรรมเชิงริเริ่มสร้างสรรค์

เพื่อจะนำข้อมูลข้างต้นมาทำให้ละเอียดขึ้น ก็ได้เลือกพฤติกรรมของเด็กที่สังเกตในนาที่มาวิเคราะห์ และนำวิธีการนี้ไปใช้กับเด็กอื่น หลังจากสังเกตมาหลายวันแล้วแล้วก็รวบรวมจดบันทึกตัวอย่างพฤติกรรมประเภทต่าง ๆ จากเด็กแต่ละคนได้คนละ 20 ตัวอย่าง และนำมาวิเคราะห์ผลปรากฏว่าเด็กอายุ 2 ขวบส่วนมากชอบเล่นอยู่ใกล้ ๆ เพื่อนแต่ต่างคนต่างเล่น ส่วนเด็กที่โตกว่าจะชอบเล่นกับเพื่อน ๆ ครั้งแรกจะเล่นอย่างไม่เป็นระเบียบ แต่ในที่สุดก็เล่นแบบร่วมมือกันตามบทบาทที่กำหนดให้ จากการศึกษาดังกล่าวทำให้ทราบถึงการเล่นแบบต่าง ๆ ของ

เด็กวัยก่อนเข้าเรียน ซึ่งอาจช่วยครูให้พิจารณาว่าเด็กที่เล่นคนเดียวและเล่นของเล่นต่างจากคนอื่นนั้นเป็นเพราะช้อายหรือไม่มีความสามารถที่จะเข้าร่วมเล่นกับคนอื่น

2.2.4 จะมีการทะเลาะกันบ่อย ๆ แต่ก็ในช่วงระยะสั้น และเด็กมักจะลืมง่าย เมื่อเด็กหลาย ๆ คนมาอยู่รวมกันในที่จำกัดและมีของเล่นจำนวนจำกัด เรื่องที่หลีกเลี่ยงไม่ได้คือการแย่งชิงของเล่นเหล่านั้น ถ้าทำได้ควรจะปล่อยให้เด็กจัดการเรื่องเช่นนี้ให้เรียบร้อยเอง ครูจะเข้าไปยุ่งเกี่ยวเมื่อการทะเลาะกันรุนแรงเกินไป โดยจะต้องพยายามแยกคู่ปรับออกจากกัน และแนะนำให้ไปเล่นอย่างอื่นแทนที่จะบังคับให้เลิกทะเลาะกัน วิธีการอื่นมีกล่าวไว้ในบทที่ 8

2.2.5 เด็กเตรียมอนุบาลจะสนุกกับการเล่นละครเรื่องที่เล่นส่วนมากคิดขึ้นเองจากประสบการณ์หรือคิดได้จากรายการโทรทัศน์ จึงควรสนับสนุนโดยกระตุ้นให้เด็กแสดงเรื่องที่ผู้ใหญ่พิจารณาเห็นว่าเหมาะสม บางคนก็อาจเห็นว่าการเล่นที่ก้าวร้าวเหมาะสมเพราะช่วยให้เด็กระบายความเครียด แต่บางคนก็เห็นว่าการเล่นเช่นนั้นทำให้เด็กใช้ความรุนแรง และอาจทำให้เด็กไม่รู้สึกรู้ใจเวลาคนอื่นเจ็บ

2.2.6 เริ่มรู้ถึงบทบาททางเพศ ก่อนที่จะขึ้นชั้นอนุบาลเด็กส่วนมากจะเข้าใจพฤติกรรมพื้นฐานที่แสดงถึงความเป็นผู้หญิงและผู้ชายได้ ครูควรกำหนดบทบาทของหญิงและชายในสังคมให้แน่นอนว่ามีสิ่งใดบ้าง เพื่อนำมาสอนเมื่อเด็กเข้าโรงเรียนชั้นประถม แต่เด็กชายและเด็กหญิงวัยนี้ก็ยังมีความสนใจคล้ายคลึงกัน และยังไม่เข้าใจเกี่ยวกับบทบาททางเพศอย่างชัดเจน ครูจึงไม่ควรอารมณ์เสียเมื่อเห็นเด็กชายบางคนเล่นตุ๊กตา และเด็กหญิงบางคนเล่นปืนหรือเล่นแบบผู้ชาย (พรรณี ชูทัย, 2522 : 97)

งานตามขั้นพัฒนาการ

เกี่ยวกับทางสังคมเด็กควรจะได้พิจารณาเกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้

1. ยอมรับการแยกตัวไปจากพ่อแม่ และสร้างความเชื่อมั่นเมื่ออยู่กับคนอื่น (หรือเมื่ออยู่ในความดูแลของผู้ใหญ่ที่ไม่ใช่พ่อแม่)
2. เริ่มเรียนเพื่อให้เข้าใจระเบียบและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ
3. พัฒนาทักษะทางสังคม เช่นการแบ่งปันและการหมุนเวียนกันเป็นต้น

2.3 ลักษณะทางอารมณ์ (Emotional Characteristics)

2.3.1 เด็กอนุบาลมักแสดงอารมณ์อย่างอิสระและเปิดเผย มักโกรธบ่อย นักจิตวิทยา มีความเห็นว่าเด็กวัยนี้ควรได้รับอนุญาตให้แสดงอารมณ์ได้อย่างเปิดเผยหรืออย่างน้อยที่สุดก็ให้

มีขอบเขตกว้างขึ้น เพื่อให้เด็กได้รู้จักและรับรู้อารมณ์ของตนเอง ครูอนุบาลบางคนกระตุ้นให้เด็กวิเคราะห์พฤติกรรมบางอย่างที่คนอื่นไม่ยอมรับ เช่นอาจถามว่า “ทำไมหนูต้องร้องไห้เสียดัง ๆ ละ” นักจิตวิทยาบางคน (Haim Ginott 1965, 1971) ได้ให้ข้อเสนอแนะวิธีที่พ่อแม่หรือครูจะช่วยให้เด็กพัฒนาความรู้ถึงความรู้สึกของตนเองโดยการให้เด็กได้ระบายอารมณ์

ตัวอย่างเช่นสมมติว่ามีเด็กผู้ชายคนหนึ่งยกมือเพื่อให้ครูเรียกให้ออกมาเล่าเรื่องให้เพื่อน ๆ ฟัง ในเวลาที่แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ต่อมาเด็กคนนี้ก็ไปฟังไม้บิลคอกที่เด็กผู้หญิงคนหนึ่งต่อไว้เพราะเด็กผู้หญิงคนนี้ได้เล่าเรื่องแมวตัวหนึ่งรอดชีวิตจากการช่วยเหลือของคนดับเพลิง เด็ก 2 คนจะเริ่มทะเลาะกันครูก็เข้าไปห้าม เด็กผู้ชายก็ผลักรู้ออกมาอย่างโกรธ ๆ ในสภาพการณ์เช่นนี้จิน็อตแนะนำว่าครูควรพาเด็กชายมาที่มุมเงียบ ๆ แล้วคุยกับเด็กดังนี้

ครู : สมชายครูดูเธอเหมือนไม่สบายใจอะไรบางอย่างนะ

สมชาย : ใช่ครับ

ครู : เธอโกรธเรื่องที่เกิดขึ้นเมื่อเช้านี้หรือ

สมชาย : ใช่ครับ

ครู : เล่าให้ครูฟังหน่อยซี

สมชาย : ผมอยากจะทำอะไรให้เพื่อน ๆ ทราบเรื่องบางอย่างตอนที่เราแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน อนงค์กลับพูดคนเดียว 3 ชั่วโมง แล้วครูก็ไม่อนุญาตให้ผมพูดอะไรเลย

ครู : ก็เลยทำให้เธอโกรธอนงค์และครู

สมชาย : ใช่ครับ

ครู : อ้อ ครูเข้าใจว่าทำไมเธอจึงผิดหวังและโกรธ อนงค์ก็มีเรื่องน่าตื่นเต้นมาแล้ว และเราก็ไม่มีเวลาพอที่จะให้คนอื่นมาเล่าอีกแล้ว ไม่เป็นไรพรุ่งนี้เช้าเธอจะได้เล่าเรื่องเป็นคนแรก เอาละเธอลองวาดรูปดูซิ เธอก็วาดรูปได้ดีนี่

จิน็อตแนะนำว่าเมื่อเด็กได้วิเคราะห์พฤติกรรมของตนแล้วจะทำให้รู้สาเหตุที่ทำให้เกิดความรู้สึกเช่นนั้น การรู้อารมณ์และความรู้สึกของตนอาจช่วยให้เด็กเรียนรู้ที่จะยอมรับ และควบคุมความรู้สึกได้ (Biehler, 1978 : 177)

เด็กมักจะโกรธง่ายเวลาเหนื่อย หิวหรือเมื่อผู้ใหญ่เข้ามายุ่งเกี่ยวมากเกินไป ผู้ใหญ่จึงควรนำสภาพการณ์เหล่านี้มาพิจารณา พยายามอดทนและหาทางแก้ไขที่สาเหตุ เช่นนำเด็กไปนอนหรือให้รับประทานอาหารว่างอารมณ์โกรธอาจลดลงน้อยลง อย่างไรก็ตามเด็กที่เข้าเรียนชั้นประถมศึกษาแล้วควรจะได้เรียนรู้การควบคุมอารมณ์โกรธของตนเองด้วย

เรื่องอารมณ์กลัว เมื่อเด็กเข้าเรียนจะพบสิ่งแปลกใหม่ ซึ่งอาจทำให้เด็กกลัว หงุดหงิด รำคาญได้ง่าย ผู้ใหญ่ไม่ควรบังคับให้เด็กอยู่ในสถานการณ์ที่เขากลัวควรแสดงให้เด็กรู้ว่าผู้ใหญ่ ยอมรับอารมณ์กลัวของเขา ให้เด็กได้สัมผัสสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเองพร้อมทั้งอธิบายให้รู้ว่าเหตุการณ์ หรือสิ่งของนั้น ๆ ที่จริงแล้วไม่มีอันตรายใด ๆ เลย (พรณี ชูทัย, 2522 : 98)

2.3.2 เด็กอนุบาลจะรักครูมากและอยากให้ครูยอมรับตน และนั้นความอิจฉาระหว่าง เพื่อน ๆ ในชั้นจึงเป็นเรื่องธรรมดาสำหรับเด็กวัยนี้ เมื่อในชั้นมีเด็กหลายคนและมีครูเพียงคนเดียวที่เด็กจะแข่งกันรักและสนใจเอาใจใส่ ความอิจฉาจึงเป็นเรื่องหนีไม่พ้น ครูควรพยายาม แสดงความเอาใจใส่เด็กทุกคนให้ทั่วถึงเท่าที่จะทำได้ เมื่อจะชมเชยใครเป็นพิเศษก็เรียกไปบอกเป็นส่วนตัวถ้าเด็กคนใดเป็นที่ยอมรับของกลุ่มมากเกินไป ก็เป็นธรรมดาที่เด็กคนอื่นจะไม่พอใจ

2.4 ลักษณะทางสติปัญญา (Mental Characteristics)

2.4.1 เด็กอนุบาลมีความสามารถใช้ภาษาได้อย่างดี ส่วนมากชอบพูดโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ชอบพูดหน้าชั้นหรือต่อหน้าเพื่อน ๆ การจัดชั่วโมงแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจะเปิดโอกาสให้เด็ก ได้พูด แต่ต้องฝึกเด็กให้เป็นผู้ฟังที่ดีด้วย ควรจัดให้มีการหมุนเวียนกันออกมาพูด เพื่อให้ผู้ที่พูดมากที่สุดมีโอกาสพูดเท่ากับผู้ที่เงียบมากที่สุด อาจจัดกิจกรรมหรือประสบการณ์ให้เด็กที่ไม่ค่อยเชื่อมั่นในตนเองพูดเกี่ยวกับการเดินทางท่องเที่ยว เกี่ยวกับหนังสือหรือภาพยนตร์ก็ได้

2.4.2 เด็กวัยนี้ชอบสร้างจินตนาการและแต่งเรื่องมาก เมื่อโตขึ้นคนส่วนมากมีโอกาส จำกัดในการสร้างจินตนาการ ครูจึงควรส่งเสริมนักเรียนในด้านนี้ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดย ให้เล่นละคร เล่าเรื่องและวาดภาพ แต่เด็กบางคนอาจมีจินตนาการมากจนไม่สามารถแยกความ แตกต่างว่าอะไรคือเรื่องจริงและอะไรคือเรื่องที่แต่งขึ้นให้คนเชื่อ ซึ่งอาจทำให้เกิดปัญหา ด้าน การปรับตัวได้ วิธีปฏิบัติที่จะไม่ทำให้การสร้างจินตนาการของเด็กหยุดชะงัก คือการส่งเสริมให้ เด็กเล่าเรื่องต่าง ๆ ในช่วงเวลาพิเศษที่จัดไว้เฉพาะ ไม่ใช่ในเวลาหยุดพัก และครูต้องเน้นให้ เด็กเข้าใจว่าแม้ว่าครูจะชมเชยว่าเขามีความสามารถแต่งเรื่องได้ดี แต่เขาก็จะต้องอธิบายเรื่อง ราวที่เกิดขึ้นจริง ๆ ให้ครูฟังด้วย

2.4.3 เด็กวัยเตรียมอนุบาลมักเข้มงวดเรื่องกฎการใช้ภาษาที่เขาคิดเอง จากการวิจัย (Roger Brown, 1973) สรุปว่าถึงแม้ว่าพ่อแม่และครูพยายามจะให้เด็กพูดให้ถูกต้องก็ทำได้ไม่สำเร็จ เช่น ให้เด็ก 4 ขวบดูรูปภาพและบอกว่า "Here is a goose, and here are two geese" ต่อมาให้

เด็กเติมคำในประโยคให้สมบูรณ์ว่า “There are two.....” เด็กส่วนมากจะพูดว่า “Goose” ต่อมาให้เด็กเติมคำในประโยคให้สมบูรณ์ว่า “There two.....” เด็กส่วนมากจะพูดว่า “Goose” ภาษาของเด็กจึงไม่ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ตามแบบที่ผู้ใหญ่ใช้

2.4.4 ครูจะสนับสนุนความสามารถของเด็กวัยก่อนเข้าเรียนให้มากที่สุด โดยการพบปะพูดคุยกับเด็กบ่อย ๆ และใช้วิธีการติดต่อสัมพันธ์กับเด็กหลาย ๆ วิธี สนใจสิ่งที่เด็กพูดและสิ่งที่เด็กทำเปิดโอกาสให้เด็กได้พิสูจน์จับกระทำมีประสบการณ์กับสิ่งต่าง ๆ หลาย ๆ อย่าง อนุญาตและสนับสนุนให้เด็กทำสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างอิสระกระตุ้นเด็กให้พยายามทำพฤติกรรมที่ใช้ทักษะและทำพฤติกรรมที่มีเหตุผล กำหนดขอบเขตที่แน่นอนและจริงจังเกี่ยวกับความประพฤติที่ไม่เป็นที่ยอมรับ โดยอธิบายเหตุผลเท่าที่เด็กจะสามารถเข้าใจได้ ถ้าเด็กบ่นเรื่องการถูกจำกัดขอบเขตการกระทำว่ามากเกินไปครูก็รับฟังและอธิบายเหตุผลเพิ่มเติมถ้าขอบเขตที่กำหนดไว้ยังเหมือนเดิมแสดงให้เห็นว่าความสำเร็จของเด็กเป็นสิ่งที่น่าชื่นชมและควรได้รับการชมเชย แสดงให้เด็กรู้ว่าครูรักโดยวิธีให้ความอบอุ่นและความจริงใจ ทั้งหมดที่กล่าวมาเป็นวิธีการที่ได้รับการศึกษาวิจัยแล้ว (Ainsworth and Witting, 1972; White and Watts, 1973 อ้างจาก Biehler, 1978 : 180) แสดงว่าครูจะทำให้เด็กมีความสามารถได้มากที่สุดได้นั้นตัวครูต้องมีความสามารถและสร้างบรรยากาศในห้องเรียนให้สอดคล้องกับสิ่งที่ครูต้องการด้วย

3. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการของเด็กระดับเตรียมอนุบาลและอนุบาล

นักจิตวิทยามีแนวความคิดเห็นต่าง ๆ ดังนี้

3.1 เพียเจท์กล่าวว่าก่อนที่เด็กจะเรียนเลขจะต้องเข้าไปเกี่ยวกับกฎของความคงที่เสียก่อน การเรียนเลขของเพียเจท์ไม่ได้หมายถึงการนับได้เท่านั้น แต่จะต้องเข้าใจความคิดรวบยอดของจำนวนด้วย

3.2 บรุนเนอร์กล่าวว่าเด็กวัยนี้ไม่สามารถอะไรได้นาน ๆ ควรสนองความพึงพอใจแก่เด็กทันทีที่ทำงานเสร็จแต่ละครั้ง และเสนอแนะว่าการสอนเด็กระดับนี้ควรมีบรรยากาศสนุกสนานไม่เคร่งเครียด ควรเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความสามารถต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความมั่นใจ

3.3 เพียเจท์บอกว่าการบังคับหรือการเร่งให้เด็กเรียนจะทำให้เด็กเข้าใจเพียงผิวเผินเท่านั้น แต่ความเข้าใจที่แท้จริงจะมีได้ต่อเมื่อเด็กมีพัฒนาการทางด้านความเข้าใจด้วยตนเอง คือเด็กที่เข้าใจตามวิธีธรรมชาติจะสามารถหาเหตุผลมาอธิบายการทดลองได้มากกว่าเด็กกลุ่มที่เข้าใจโดยการบอกรู้ให้ เพื่อให้เด็กพัฒนาความเข้าใจตามธรรมชาติ ครูต้องเตรียมอุปกรณ์ที่น่า

สนใจต่าง ๆ ที่จะช่วยให้เด็กได้ใช้ความสามารถที่ซ่อนเร้นอยู่ในตัวให้เป็นประโยชน์ในการเรียนรู้ ครูไม่ควรมุ่งแต่จะสอน แต่ควรสนับสนุนให้เด็กเรียนโดยการลงมือกระทำด้วยตนเอง เป็นการเปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนด้วยตนเอง

3.4 อีริกสันกล่าวว่าวัย 3 ปีเป็นวัยที่พัฒนาความเป็นตัวของตัวเอง เป็นวัยที่ทดลองความสามารถของตนว่าจะทำอะไรได้หรือไม่ ครูจึงควรเปิดโอกาสให้เด็กได้ทดลองทำสิ่งต่างๆ อย่างอิสระไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวมากนัก แต่คอยให้ความช่วยเหลือแนะนำอยู่ห่าง ๆ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดเกิดความสงสัยไม่แน่ใจความสามารถของตน

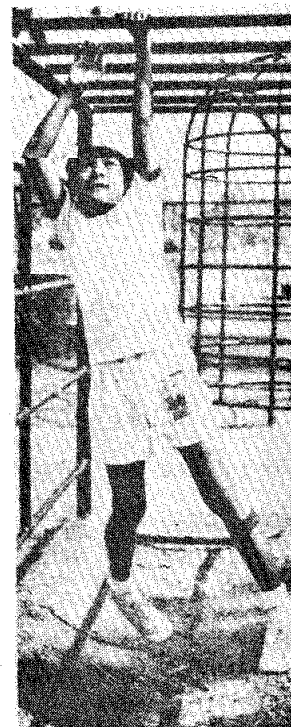
นอกจากนี้ยังกล่าวว่าวัย 4-5 ปีเป็นช่วงที่เด็กทำสิ่งต่าง ๆ ได้ด้วยตนเองพร้อมที่จะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้เร็วครูจึงควรกระตุ้นให้เด็กทำกิจกรรมที่แสดงให้เห็นถึงความคิดริเริ่ม จะเข้าไปยุ่งเกี่ยวต่อเมื่อเด็กทำความเดือดร้อนให้ผู้อื่น อีริกสันกล่าวว่าภารกิจหลักสูตรในระดับอนุบาลพยายามที่จะจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้เด็ก และพยายามอธิบายสิ่งต่าง ๆ อย่างละเอียด โดยคิดว่าจะช่วยเร่งให้มีพัฒนาการทางสติปัญญาเร็วขึ้นนั้น ที่จริงแล้วเท่ากับไปจำกัดความเป็นตัวเองและความคิดริเริ่มของเด็ก ยิ่งกว่านั้นอาจทำให้เด็กเกิดความรู้สึกสงสัยไม่มั่นใจตนเองขึ้นมาแทน (พรวณิ ชูทัย, 2522 : 101-104)

4. ลักษณะพัฒนาการในระดับประถมศึกษา

(อายุ 6-12 ปีชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6)

4.1 ลักษณะทางร่างกาย

- 4.1.1 เด็กชั้นประถมศึกษายังคงไม่ชอบอยู่นิ่ง
คล่องแคล่วว่องไวดังรูปที่ 3

รูปที่ 3 แสดงลักษณะทางร่างกาย ของเด็กในระดับประถมศึกษาที่คล่องแคล่วว่องไว และไม่อยู่นิ่ง

แต่เนื่องจากต้องนั่งทำกิจกรรมต่าง ๆ เด็กจึงมักผ่อนคลายอารมณ์ด้วยการนั่งแทะดินสอขีดเขียน ม้วนผมเล่นเป็นต้น ฉะนั้นในการจะกำหนดกิจกรรมและการใช้เสียงระหว่างทำงานครูจึงควรคำนึงถึงธรรมชาติของเด็กวัยนี้ด้วย เด็ก ๆ มักไม่ค่อยให้เวลากับบทเรียนมากนัก มีครูจำนวนไม่น้อยที่ต้องการให้เด็กทำงานเงียบ ๆ โดยไม่ค่อยก่นนับเป็นสิ่งที่ฝืนธรรมชาติเด็ก แต่ครูส่วนใหญ่ก็ให้เด็กเดินไปมาและคุยกันได้บ้างระหว่างทำงาน แต่ไม่ว่าครูจะใช้วิธีใดก็ตามควรจะคำนึงถึงผลที่จะได้รับจากความเข้มงวดมากหรือน้อยของครูเอง เพื่อไม่ให้เด็กนั่งโต๊ะเรียนนานเกินไปจนเบื่อครูควรให้มีช่วงเวลาพักบ่อย ๆ และให้เด็กทำกิจกรรมระหว่างเรียน เช่นให้เดินไปที่กระดานดำให้นำกระดาษไปที่โต๊ะครู ให้เลื่อนโต๊ะและจัดเป็นแบบต่าง ๆ

4.1.2 เด็กในระดับประถมยังคงต้องการเวลาพักผ่อนจึงมักเหนื่อยง่ายต้องใช้พลังทางร่างกายและสมอง ควรจัดกิจกรรมเบา ๆ หลังจากที่เด็กเหนื่อยแล้วเช่นเล่นิทานหลังอาหารกลางวัน จัดกิจกรรมที่ผ่อนคลายความเครียดหลังจากที่ต้องใช้สมอง เช่นเมื่ออ่านหนังสือหรืออ่านสะกดตัวแล้วก็ให้ทำงานด้านศิลปะ

4.1.3 เด็กในระดับนี้ที่อยู่ชั้นประถมต้นยังคงควบคุมกล้ามเนื้อเล็ก ๆ ได้ไม่ดีนัก มีเด็กหลายคนโดยเฉพาะเด็กผู้ชายจับดินสอไม่ค่อยได้ดี จึงไม่ควรให้เด็กเขียนติดต่อกันนาน ๆ ถ้าครูให้เด็กฝึกเขียนนานเกินไปแทนที่จะเป็นผลดีกลับทำให้เด็กมีทัศนคติไม่ดีต่อการเขียนและโรงเรียน

4.1.4 ตาของเด็กยังปรับได้ไม่เต็มที่จนกว่าจะอายุ 8 ปี มีเด็กหลายคนที่สายตาสั้นมองตัวอักษรเล็ก ๆ หรือสิ่งของเล็กไม่ค่อยชัด แต่มีเด็กส่วนน้อยที่สายตาวาวครูจึงไม่ควรให้เด็กอ่านหนังสือที่มีตัวพิมพ์ขนาดเล็กและเมื่อเด็กอ่านหนังสือแต่ละครั้งก็ไม่ควรให้อ่านนานเกินไป ครูคอยดูว่าเด็กใช้สายตามากหรือไม่จากอาการเคืองตาหรือกะพริบตาถี่ ๆ และควรส่งเสริมให้นักเรียนอ่านหนังสือที่ใช้ตัวพิมพ์ใหญ่ ๆ

4.1.5 เด็กระดับชั้นประถมปลายสามารถควบคุมกล้ามเนื้อเล็กได้ดีมากเด็กส่วนมากจึงทำงานที่ประณีตได้ดีขึ้นและชอบทำ เด็กจะชอบทำงานด้านศิลปะ งานปั้นและเล่นดนตรี ครูควรสนับสนุนให้เด็กร่วมกิจกรรมการวาด การระบายสี การปั้น การทำเครื่องเคลือบดินเผา และอื่น ๆ ซึ่งเป็นวิธีที่ดีที่สุด ที่จะทำให้เด็กชั้นประถมปลายได้พัฒนาทักษะในการทำสิ่งใหม่ ๆ ได้ ถ้าจะให้ดีควรเป็นกิจกรรมที่เน้นด้านความแปลกใหม่และมีความคิดสร้างสรรค์มากกว่าจะลอกเลียนแบบหรือคล้ายกับผู้อื่น

4.1.6 เด็กวัยนี้มักชอบเล่นรุนแรง เด็กจะใช้ร่างกายส่วนต่าง ๆ ได้ดีมากและมีความมั่นใจกับสิ่งเหล่านี้และแสดงออกอาจทำให้เกิดอันตรายที่ไม่คาดคิดมาก่อน ในชั้นประถมปีที่ 3 จะเกิดอุบัติเหตุมากที่สุด ครูควรดูแลให้มีการปฐมพยาบาลและพยายามให้เด็กเล่นอย่างระมัดระวัง เช่นระหว่างหยุดพักก็สนับสนุนให้เด็กเล่นใช้กำลังกันได้แต่ต้องไม่เป็นอันตราย

4.1.7 ในวัยนี้กระดูกยังเจริญเติบโตไม่เต็มที่จึงรับน้ำหนักไม่ได้มาก ถ้าครูสังเกตเห็นว่าเด็กไม่ยอมทำอะไรที่ต้องออกแรง เช่นผลัดกันต่อยที่แขน ควรแนะนำให้ทำกิจกรรมอื่นที่ใช้ทักษะ เช่น เล่นบาสเกตบอล

4.1.8 ในระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลาย เด็กผู้หญิงส่วนมากโตเร็วกว่าเด็กผู้ชาย เฉลี่ยแล้วเด็กผู้หญิงอายุ 11-14 ปี จะสูงและหนักกว่าเด็กผู้ชายที่อายุเท่ากัน และเด็กผู้หญิงจะมีอัตราการเจริญเติบโตเร็วกว่าเด็กผู้ชาย 2 ปี (Tanner, 1970) อัตราการเจริญเติบโตของเด็กแต่ละคนจะแตกต่างกัน เด็กผู้หญิงหรือเด็กผู้ชายบางคนอาจเจริญเติบโตทางด้านร่างกายเร็วกว่าผู้อื่น ฉะนั้นเด็กในชั้นเดียวกันอาจมีขนาดร่างกายแตกต่างกัน ถ้าเด็กรู้สึกไม่สบายใจที่โตเร็วกว่าคนอื่น ครูต้องพยายามอธิบายว่าหลังจากช่วงนี้ไปแล้วแต่ละคนก็จะโตทันกัน ซึ่งจะช่วยให้เด็กยอมรับสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นได้

4.1.9 เด็กหญิงส่วนใหญ่ย่างเข้าสู่วัยสาว เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงนี้รวดเร็วมาก เด็กต้องปรับตัวด้านร่างกายและจิตใจ จึงเกิดความวิตกกังวล และอยากรู้อยากเห็นในเรื่องเพศมาก โดยเฉพาะในหมู่เด็กผู้หญิง ครูจึงควรให้คำแนะนำเรื่องเพศตรงไปตรงมา โดยสอดแทรกในวิชาสุขศึกษาหรือวิทยาศาสตร์หรืออาจใช้ภาพยนตร์หรือจุลสารหรือบทความแทนการอธิบายก็ได้ งานตามขั้นพัฒนาการทางร่างกาย

ในระดับประถมศึกษาตอนต้นเด็กเริ่มมีความสามารถทางด้านการใช้ร่างกาย ซึ่งควรทำสิ่งต่อไปนี้ได้

1. เริ่มยอมรับลักษณะทางร่างกายของตนเอง
2. ปรับทักษะทางร่างกายให้สอดคล้องสัมพันธ์กับเกมส์ต่าง ๆ

4.2 ลักษณะทางสังคม

4.2.1 เด็กวัยนี้เริ่มรู้จักเลือกคบเพื่อนมากขึ้น อาจมีเพื่อนสนิทที่คบกันมานานมากน้อยต่างกัน หรือบางทีก็อาจกลายเป็นศัตรูกันก็ได้ ครูอาจใช้สังคมมิติเพื่อศึกษาสัมพันธ์ภาพของเด็ก

ในห้อง และหาทางช่วยเหลือเด็กที่ไม่ค่อยมีใครเลือกเป็นเพื่อน ครูควรระวังความเกลียดอย่างรุนแรงที่อาจทำให้เด็กทะเลาะกันได้

4.2.2 เด็กในช่วงนี้ชอบเล่นเกมสื่อบางเกมที่แบ่งเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ในการเล่นเกมอาจคำนึงถึงกฎกติกาต่าง ๆ เด็กวัยนี้สามารถปฏิบัติตามกติกาได้อย่างเคร่งครัด จะไม่มีการยืดหยุ่นกติกาให้เข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ และไม่ค่อยเข้าใจว่าทำไมจึงต้องยืดหยุ่นและไม่รู้วิธีการที่จะยืดหยุ่น ถ้ามีการแข่งขันก็จะเอาจริงเอาจังมากและเสียงดัง ครูจึงควรอธิบายให้เด็กเกิดความคิดว่าการเล่นเกมสมควรเป็นเรื่องสนุกไม่ใช่เคร่งเครียด

4.2.3 เด็กวัยนี้จะทะเลาะกันบ่อย และได้ตอบกันด้วยคำพูดมากกว่าจะใช้กำลังต่อสู้กัน แต่มีเด็กผู้ชายบางคนอาจใช้วิธีชกต่อย ปล้ำกันและผลักกันแรง ๆ บางครั้งเด็กจะต่อสู้กัน แต่ถ้ามีเด็กคู่ใดต่อสู้ซ้ำ ๆ กันหลายครั้ง ครูควรรหาสาเหตุที่เด็กทะเลาะกัน ก่อนอื่นควรแยกคู่ต่อสู้ออกจากกันและชี้แจงให้เด็กเข้าใจกัน วิธีการแยกคู่ต่อสู้ออกจากกันมีกล่าวในบทที่ 8

4.2.4 เด็กผู้ชายและเด็กผู้หญิงอาจเริ่มแสดงความสนใจทั้งการเล่นและการเรียนแตกต่างกัน ครูจึงควรเปิดโอกาสให้เด็กได้เล่นทำงานและเลือกที่นั่นเอง

4.2.5 ในระดับชั้นประถมปลายกลุ่มเพื่อนเริ่มมีอิทธิพลต่อความประพฤติของเด็ก และเด็กต้องการให้เพื่อนยอมรับความสำเร็จของตน ในระดับประถมต้นเด็กจะปฏิบัติตามที่ผู้ใหญ่บอก แต่ในระดับประถมปลายเด็กอยากให้เป็นเพื่อนพอใจและประทับใจการกระทำของตนมากกว่าจะให้ครูพอใจ เด็กบางคนอาจพยายามทำให้เพื่อนสนใจตนโดยไม่เชื่อฟังหรือไม่สนใจคำสั่งครู

บางครั้งเด็กอาจจับกลุ่มแยกเป็นกลุ่มผู้หญิงและผู้ชายล้วน ๆ ส่วนมากจะทำกิจกรรมต่าง ๆ นอกโรงเรียน บางครั้งสองกลุ่มนี้อาจทะเลาะหรือขัดแย้งกัน เช่น เขียนโน้ตว่ากันในชั้น และส่งต่อ ๆ กัน จะแก้ไขโดยการจัดคนในกลุ่มที่ขัดแย้งกันมาทำงานร่วมกัน ควรมีครูควบคุมอย่างใกล้ชิดในระยะสองสามวันแรก

พฤติกรรมกลุ่มอย่างอื่นของเด็กระดับประถมคือ ทำผิดจากแบบแผนของสังคม เช่น ขโมยของจากร้าน บางกรณีก็ทำเพื่อต้องการทำทายกฏหรือข้อบังคับต่าง ๆ ที่เข้มงวด ถ้าครูพบปัญหาเด็กขโมยหรือชอบโต้แย้ง ก็ควรคิดเสมอว่าเขากำลังอยู่ในวัยที่ต้องการอิสระควรให้ความเข้าใจเด็กมากกว่าจะทำโทษ

งานตามขั้นพัฒนาการ

เกี่ยวกับพัฒนาการทางสังคม เด็กระดับประถมควรจะได้เรียนรู้วิธีปฏิบัติดังต่อไปนี้

1. ยอมรับปฏิบัติตามข้อตกลงและระเบียบต่าง ๆ
2. เข้าใจสิทธิของบุคคลอื่น
3. ยอมรับการอยู่ร่วมกันระหว่างกลุ่ม
4. แสดงบทบาทตามเพศของตน

4.3 ลักษณะทางอารมณ์

4.3.1 เข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น บางครั้งจึงทำร้ายจิตใจคนอื่นโดยจู้จุกด่อน และไม่ตระหนักว่าการกระทำหรือคำพูดของตนจะรุนแรงแค่ไหน ถ้าครูเรียกนักเรียนที่เป็นหัวหน้าก่อนจะมาพูดเป็นส่วนตัว ก็จะป้องกันไม่ให้เกิดการก่อกวนลุกลามไปอีกและจะทำให้เด็กนักเรียนที่ถูกก่อกวนมีความรู้สึกต่อโรงเรียนดีขึ้น

4.3.2 เด็กระดับประถมศึกษา มักมีอารมณ์อ่อนไหวง่ายต่อการตีเตียน การเยาะเย้ย ถากถาง และอาจปรับจิตใจไม่ค่อยได้เมื่อทำอะไรไม่สำเร็จ เด็กต้องการให้คนอื่นชมเชยและยอมรับ เนื่องจากเด็กวัยนี้นิยมและชื่นชมครู เมื่อครูตีเตียนจึงรู้สึกอ่อนไหวง่าย ครูควรให้การเสริมแรงทางบวก (ซึ่งมีกล่าวในบทที่ 6) ให้บ่อย ๆ เท่าที่จะทำได้ ส่วนปฏิกริยาหรือคำพูดในทางที่กระทบกระเทือนความรู้สึก เช่นการตีเตียนควรนำมาใช้เมื่อเด็กมีความประพฤติไม่เหมาะสม

4.3.3 เด็กวัยนี้อยากทำให้ครูพอใจ เด็กจะช่วยเหลือครู รับผิดชอบสิ่งที่ได้รับมอบหมาย และต้องการจะทำงานตามหน้าที่ของตนอย่างดี เพื่อสนองความอยากช่วยของเด็ก ครูจึงควรมอบหมายงานต่าง ๆ ให้รับผิดชอบ เช่นลบกระดาน ทำความสะอาดห้อง ทิ้งถังผงเป็นต้น โดยจัดตารางหมุนเวียนให้ทุกคนได้ทำงาน ถ้ามีนักเรียนคนใดที่ติดใจครูมาก ครูควรเล่าเรื่องราวสามมีหรือลูกหรือบุคคลต่าง ๆ ที่ครูมีความผูกพันด้วยให้ฟังบ้าง เพื่อไม่ให้รักเรียนมาทุ่มเทจิตใจให้ครูมาก เกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้เด็กอาจรู้สึกว่าเป็นเรื่องจริงจังมาก ครูจึงไม่ควรพูดเยาะเย้ยหรือถือเป็นเรื่องตลก

4.3.4 เด็กระดับประถมปลายนั้น ถ้าข้อตกลงของกลุ่มและกฎที่ผู้ใหญ่ตั้งไว้ไม่ตรงกัน อาจทำให้เกิดปัญหา ถ้าครูวางระเบียบวินัยในการปกครองชั้นอย่างเหมาะสมและยุติธรรมแล้ว ปัญหาเหล่านี้อาจไม่เกิดขึ้น มีอีกวิธีหนึ่งที่จะช่วยลดปัญหาดังกล่าวได้คือครูสนับสนุนให้นักเรียนตั้งกฎเกณฑ์เกี่ยวกับระเบียบวินัยในห้องเรียนขึ้นเอง

ถ้าครูพยายามแก้ปัญหาแล้วแต่ก็ยังมีปัญหารุนแรงอยู่ ครูจะต้องทำความเข้าใจว่าเด็กวัยนี้ต้องการการยอมรับจากกลุ่ม ฉะนั้นครูควรเอาใจใส่และยอมรับเด็กเหล่านี้ในห้องเรียนเพื่อช่วยผ่อนคลายเหตุการณ์ที่รุนแรง

4.3.5 เด็กระดับประถมศึกษาตอนปลายจะทำพฤติกรรมที่ผิดปกติกว่าวัยอื่น แต่เด็กส่วนมากจะหาวิธีปรับตัวได้เอง เช่นอาจมีอาการแปรปรวน เจ้าอารมณ์ มีความกลัววิตกกังวล บางคนนอนละเมอและกัดเล็บ ดุดัน ปล่อยปละละเลยที่นอน มีอาการกระตุกหรืออาการทางกายอื่น ๆ ที่แสดงว่ามีความตึงเครียด ที่เป็นเช่นนี้อาจจะเนื่องจากเด็กต้องเผชิญกับสภาพสังคมที่เรียกร้องสิ่งต่าง ๆ จากเด็ก (R. Lapouse and M.Monk., 1958 อ้างจาก Bichler, 1978 : 189) นอกจากนี้ยังมีการศึกษาพบว่าพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของเด็กวัย 6-12 ปี ส่วนมากคือมีความรู้สึกอ่อนไหวง่ายมากเกินไป กลัว เจ้าอารมณ์ อิจฉาและเด็กผู้ชายจะมีปัญหาดังต่อไปนี้มากกว่าเด็กผู้หญิงทุกระดับอายุ คือรู้สึกกลัวจนไม่มีสมาธิ ต้องการให้คนอื่นสนใจ อิจฉา ชอบการแข่งขัน พุดปด เจ้าอารมณ์ และขโมย ส่วนเด็กผู้หญิงจะมีปัญหาดังต่อไปนี้มากกว่าเด็กผู้ชายคือ ดุดัน ขี้อายมาก กลัว อ่อนไหวง่ายมาก กังวลใจเรื่องอาหาร (Macfarlane, Allen and Honzik, 1945) ที่แตกต่างกันอาจเป็นเพราะสภาพทางร่างกายและมีวัฒนธรรมต่างกัน

นักจิตวิทยาบอกว่าปัญหาความประพฤติเหล่านี้เป็นเรื่องธรรมดา จะช่วยให้เด็กปรับตัวได้โดยจัดสภาพแวดล้อมที่ทำให้เกิดความมั่นคงทางอารมณ์ ลดความกดดันหรือการเรียกร้องจากเด็ก ยอมรับเด็ก ให้เด็กได้ทำงานร่วมกันอย่างอิสระตามที่กลุ่มได้ตกลงกัน

งานตามขั้นพัฒนาการ

1. ควรได้เรียนรู้ถึงการควบคุมอารมณ์ของตนเอง
2. ควรเรียนรู้ในการที่จะยอมรับข้อขัดแย้งต่าง ๆ ที่มีกับผู้มีอำนาจเหนือกว่า

4. ลักษณะทางสติปัญญา

4.4.1 เด็กระดับประถมอยากพูดสิ่งที่ตนจำได้ไม่ว่าจะรู้คำตอบที่ถูกหรือไม่ก็ตาม เด็กวัยนี้ส่วนมากชอบพูดอภิปรายในชั้น ควรควบคุมการอภิปรายให้ดำเนินไปอย่างมีระเบียบ โดยครูเรียกให้พูดทีละคน และควรให้เด็กได้หมั่นเวียนกันพูดจนครบทุกคนและเน้นให้เด็กเป็นผู้ฟังที่ดี เด็กบางคนยกมือขึ้นแล้วครูเรียกให้ตอบแต่ตอบผิด ถ้าครูต้องการจะแก้ไขควรทำอย่างนุ่มนวล หรือพูดเป็นเชิงตลกเพื่อให้เด็กทราบว่าคุณคำตอบนั้นผิดหรือไม่เกี่ยวข้องกับคำตอบที่ครูต้องการ

4.4.2 เริ่มเข้าใจความคิดรวบยอดของคำว่า “ถูก” และ “ผิด” สามารถยอมรับกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติตัวได้ แต่จะยึดอย่างเคร่งครัด เมื่อถึงระดับประถมศึกษาตอนปลายจะมองทุกสิ่งทุกอย่างอย่างกว้างขวางมีเหตุผล สามารถมองเห็นความที่ควรเป็นไปได้หรือเป็นไปได้ เริ่มเข้าใจได้ดีขึ้นว่าบางครั้งก็จำเป็นต้องยืดหยุ่นกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ แต่เด็กอาจเกิดความสับสนใจไม่เข้าใจว่าทำไมจึงมีอีกหลายคนที่ไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ทั้ง ๆ ที่กฎนั้นก็ยืดหยุ่นแล้ว วิทยานิยมได้ยึดถือความคิดเห็นของตนเป็นใหญ่ ดังเช่นประถมต้นที่ว่าจะไร่ถูกก็ต้องถูกอะไรผิดก็ต้องผิด ช่วงนี้รู้จักพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ด้วยใจเป็นธรรมมากขึ้น

ดังนั้นในการสอนเพื่อพัฒนาความคิดเกี่ยวกับจริยธรรม ครูควรให้เด็กร่วมกันแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการกระทำที่กำลังเกิดขึ้น จะได้ประโยชน์กว่าการท่องจำ เช่น ครูอาจให้เด็กอภิปรายแสดงความคิดเห็นเมื่อมีนักเรียนคนหนึ่งเก็บของที่เพื่อนทำหายได้แล้วนำมาคืน หรือ อภิปรายว่าทำไมเด็ก ๆ จะต้องเคารพกฎจราจรเมื่อข้ามถนน โดยวิธีนี้จะได้ประโยชน์มากกว่าที่ครูจะให้ท่องจำว่า “เด็กดีคือเด็กที่มีวินัย” นอกจากนี้ครูอาจอ่านนิทานหรือเล่าเรื่องต่าง ๆ ที่จะกระตุ้นให้เด็กอภิปรายเกี่ยวกับปัญหาจริยธรรมที่เด็กพบในชีวิตประจำวัน ดังนั้นไม่ว่าจะสอนจริยธรรมเรื่องใด ๆ เช่น ความเกรงใจ ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ความซื่อสัตย์ ความยุติธรรม เป็นต้น ก็ควรใช้วิธีนี้

เด็กวัยนี้ครูอาจพบนักเรียนที่ช่างฟ้องเมื่อเพื่อนทำผิดกฎ อาจเนื่องจากความอิจฉา ถ้าเด็กมาบอกครูว่าเพื่อนทำผิดแล้วครูตำหนิเด็กว่าไม่ควรเล่าความลับของคนอื่นอาจจะทำให้เด็กรู้สึกเสียใจและสับสนไม่รู้ว่าจะทำอย่างไรต่อไป แต่ถ้าครูทำตรงกันข้ามกับข้างต้น คือชอบใจนักเรียนที่มาบอกแล้วลงโทษนักเรียนที่ทำผิด ก็อาจทำให้เด็กคนอื่นอีกหลายคนในห้องต่างฟ้องครูซึ่งกันและกัน วิธีที่ดีที่สุดคือบอกให้นักเรียนทราบว่าครูรู้หมดเกี่ยวกับการทำผิดและตั้งใจจะจัดการกับการกระทำนั้น ซึ่งครูก็ควรทำตามที่ได้พูดด้วยโดยการนำสิ่งที่เด็กทำผิดมาพูด

4.4.3 เด็กวัยนี้มักจะอยากรู้อยากเห็นเกือบทุกเรื่อง ชอบสะสมของมากมาย และจะสนใจแต่ละสิ่งในชั่วระยะเวลาสั้นคือทิ้งของอย่างหนึ่งไปสนใจอีกอย่างหนึ่ง ครูควรใช้ลักษณะเด่นนี้ให้เกิดประโยชน์ โดยกระตุ้นให้เด็กคิดหาคำตอบเองดีกว่าจะบอกให้ แต่บางครั้งวิธีนี้ก็ไม่ได้ผลเช่น ถ้าครูพูดว่า “ทำไมหนูจึงไม่หาคำตอบเองล่ะ” อาจทำให้เด็กไม่สนใจเรื่องนั้น ๆ ก็ได้

ในกรณีที่เด็กถามแล้วครูตอบไม่ได้ ครูไม่ควรขู่หรือดุเด็ก ถ้าครูพยายามปกปิดความไม่รู้ด้วยการดุด่าจะทำให้เด็กเสื่อมศรัทธาในตัวครู และที่เด็กถามก็คงไม่หวังว่าครูจะรู้ทุกอย่าง ถ้าเด็กมีความรู้เกี่ยวกับหัวข้อที่กำหนดให้เช่นเรื่องนก ดอกไม้ ดีกว่าครูก็ควรจะสนับสนุนให้เด็กเล่าให้เพื่อน ๆ ในชั้นฟัง

การที่เด็กเปลี่ยนความสนใจจากเรื่องไปอีกรื่องหนึ่ง ไม่ได้หมายความว่าเด็กมีความคิดสับสน และไม่ควรบังคับให้เด็กทำเรื่องที่เขาไม่สนใจ ในวัยนี้เด็กควรจะได้ออกกิจกรรมหลายอย่าง เพื่อจะเลือกได้ว่ากิจกรรมใดที่เขาสนใจมากที่สุด ถ้าเด็กถูกบังคับให้ทำกิจกรรมที่ไม่อยากทำ ต่อไปอาจทำให้ไม่อยากทำงานอย่างอื่นไปด้วย อย่างไรก็ตามการสอนให้เด็กมีความพยายามก็เป็นสิ่งที่ดี แต่ครูต้องมีวิธีการคือคอยสนับสนุนให้นักเรียนทำงานนั้น ๆ ให้ได้ดี โดยที่เขาไม่รู้สึกละเลยว่าเป็นการบังคับ

4.4.4 เด็กระดับประถมบางคนอาจตั้งความหวังสำหรับตัวเองไว้สูงและอยากทำอะไรให้ได้ผลสมบูรณ์ที่สุด ดังนั้นจะพบบ่อย ๆ ว่าเมื่อตนเองไม่สามารถทำได้ตามที่หวังไว้จะเกิดความไม่สบายใจ และรู้สึกละอายด้วย ครูควรสนับสนุนให้เด็กแต่ละคนทำกิจกรรมให้ดีที่สุด ถ้าเด็กตั้งความหวังไว้สูงกว่าที่เขาจะทำได้ เขาก็จะผิดหวังเมื่อไม่ได้ตามที่เขาคิดไว้ วิธีหนึ่งที่จะช่วยให้เด็กสมหวังและพัฒนาไปถึงขีดความสามารถที่แท้จริงของเขา โดยให้เริ่มทำตั้งแต่งานง่าย ๆ แล้วค่อย ๆ ยากขึ้นเรื่อย ๆ การทำเช่นนี้เด็กจะได้รู้ความสามารถของตนเองและมีโอกาสประสบความสำเร็จด้วย และถ้าเด็กทำงานไม่สำเร็จตามที่หวังไว้ เด็กก็จะยอมรับว่าเขามีความสามารถจำกัดเพียงแค่นั้น ในกรณีที่ครูสงสัยว่าการตั้งความหวังไว้สูงมากของเด็กเนื่องจากอิทธิพลของพ่อแม่ ครูก็ควรหาโอกาสพูดคุยปรับความเข้าใจกับพ่อแม่ผู้ปกครองของเด็กเกี่ยวกับเรื่องนี้

4.4.5 เด็กผู้หญิงและเด็กผู้ชายวัยนี้จะมีความสามารถเฉพาะอย่างแตกต่างกันรวมทั้งความสามารถทางการเรียนด้วย จากการศึกษาพบว่าเด็กผู้หญิงโดยเฉลี่ยมีความสามารถเด่นกว่าเด็กผู้ชายทางด้านความคล่องแคล่วในการพูด การสะกดตัว การอ่าน การคิดเลข และจะเรียนได้เกรดสูงกว่า ส่วนเด็กผู้ชายมีความสามารถเด่นกว่าผู้หญิงทางด้านการให้เหตุผลเชิงคณิตศาสตร์ และมีความสามารถมองเห็นความสัมพันธ์ของมิติต่าง ๆ (Bee, 1974 Maccoby and Jacklin, 1974 อ้างจาก Biehler, 1978 : 193) เหตุที่เด็กผู้หญิงเก่งทางภาษานักจิตวิทยาบอกว่าอาจเป็นเพราะติดต่อกับใกล้ชิดกับแม่มากกว่า พูดคุยและใช้คำพูดบอกความต้องการมากกว่าการแสดงท่าทาง ครูควรสนับสนุนให้เด็กได้เลือกเรียนตามความสามารถและให้เด็กมีความมั่นใจในความสามารถของตนเองที่จะทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง

4.4.6 เด็กวัยนี้จะมีแบบแผนความคิดความเข้าใจแตกต่างกัน ซึ่งความแตกต่างกันนี้ไม่เกี่ยวกับเพศ เช่นเด็กบางคนอาจคิดเข้าใจเรื่องต่าง ๆ ได้รวดเร็ว ตอบได้เร็วมักจะตอบคำถามแรก ส่วนเด็กบางคนตรงกันข้ามต้องใช้เวลาคิดก่อนตอบ ชอบพิจารณาจากคำตอบหลาย ๆ คำ

ตอบและจะตอบถูกมากกว่าเด็กที่ตอบเร็ว ๆ และจากการทดสอบการอ่านและการให้เหตุผลเชิงสรุปของเด็กประถมปีที่ 1 และ 2 ก็พบว่าเด็กประเภทแรกทำข้อสอบผิดมากกว่าเด็กประเภทที่สอง

นอกจากนี้แบบการคิดของนักเรียนยังมีอีก 2 ประเภทคือนักเรียนที่คิดเฉพาะรายละเอียดย่อย ๆ และนักเรียนที่คิดถึงแต่ส่วนรวม ๆ (Jerome Kagan, 1964) ครูที่รู้ถึงการคิดแบบต่าง ๆ ของเด็กจะช่วยทำให้เข้าใจเรื่องความแตกต่าง ๆ ระหว่างบุคคลในวงกว้างขึ้นและจัดการเรียนสอนได้เหมาะสม เช่นถ้าสอนเด็กกลุ่มที่ตอบเร็วก็ควรหาทางให้ตอบช้าลงโดยให้หมุนเวียนเปลี่ยนกันตอบหรือบางครั้งอาจกำหนดให้ทุกคนนั่งและคิดเกี่ยวกับคำถามโดยใช้เวลาสองหรือสามนาทีก่อนตอบ

มีผู้สรุปแบบแผนการคิดของนักเรียนจากงานวิจัยหลาย ๆ เรื่องก็พบว่านักเรียนบางคนรับรู้เหตุการณ์ในเวลาที่กำหนดให้ได้มากกว่าคนอื่น นักเรียนบางคนมีสมาธิน้อยกว่าคนอื่น เพราะมีความคิดที่ขัดแย้งกันอยู่หลายอย่าง ส่วนนักเรียนคนอื่นก็อาจจะจัดประเภทสิ่งของต่าง ๆ ได้แบบกว้าง ๆ เมื่อเปรียบเทียบกับเพื่อน ๆ ที่แยกประเภทสิ่งของได้มากกว่า (Messick, 1976) เด็กบางคนก็คิดแบบสรุปจัดประเภทสิ่งต่าง ๆ เข้าด้วยกัน บางคนก็คิดแบบแยกแยะ บางคนจำได้ง่ายกว่าบางคน บางคนเข้าใจแนวความคิดและประเมินผลความถูกต้องหรือความเหมาะสมของเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ดีกว่าคนอื่น (Guilford, 1976) สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้อาจทำให้นักเรียนทำกิจกรรมบางอย่างได้ดี และทำอีกอย่างไม่ได้ดี ในบางกรณีครูควรจะต้องรู้ถึงจุดด้อยและจุดเด่นทางด้านความคิดของนักเรียนเพื่อจัดกิจกรรมการสอนหลาย ๆ แบบโดยเลือกให้เหมาะสมกับแบบแผนคิดของนักเรียน

งานตามขั้นพัฒนาการ

พัฒนาการทางสติปัญญา เด็กเรียนรู้เกี่ยวกับ

1. พัฒนาการทักษะที่เป็นพื้นฐานด้านการอ่าน เขียนและคำนวณ
2. ยอมรับความถนัดของตนในโรงเรียน
3. มีความพยายามเรียนให้สำเร็จ
4. ทำงานด้วยตัวเองโดยปราศจากคำแนะนำจากครู
5. มีความพึงพอใจในการหาความรู้
6. พัฒนาความสนใจของตัวเองอยู่เสมอ

5. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการในระดับประถมศึกษา

(อายุ 6–12 ปี)

5.1 เพียเจต์เชื่อว่าเด็กวัยนี้จะคำนึงถึงความรู้สึกของผู้อื่นและสามารถใช้ภาษาติดต่อสื่อสารกับผู้อื่นได้

5.2 บรุนเนอร์กล่าวว่า “พัฒนาการทางสติปัญญาจะแสดงให้เห็นจากการที่เด็กสามารถเลือกจากตัวเลือกหลาย ๆ ตัวในเวลาเดียวกัน และสามารถแบ่งเวลาและความสนใจได้อย่างเหมาะสมกับตัวเลือกนั้น ๆ” บรุนเนอร์มีความคิดว่าเด็กวัยนี้เข้าใจเรื่องความคงที่ของสิ่งของได้เร็วขึ้นหน่อยแต่ไม่สามารถที่จะนำไปใช้ในสถานการณ์อื่น ๆ ได้ โดยบรุนเนอร์ได้นำการทดลองของเพียเจต์เกี่ยวกับการรินน้ำมาใช้ ครั้งแรกให้เด็กดูแก้ว 2 ใบที่ใส่น้ำไว้เท่ากัน พร้อมกับแก้วเปล่าอีก 2 ใบ ใบหนึ่งมีขนาดใหญ่อีกใบหนึ่งเล็กยาว ต่อจากนั้นเขารินน้ำจากแก้วทั้งสองใบไปใส่แก้วเปล่าทั้งสองใบโดยไม่ให้เด็กเห็น และให้เด็กลองคิดว่าระดับน้ำในแก้ว 2 ใบนั้นจะเท่ากันหรือต่างกัน ผลปรากฏว่าเด็กส่วนใหญ่จะทำนายได้ถูกต้อง แต่เมื่อบรุนเนอร์ให้คิดว่าถ้าจะรินน้ำจากแก้ว 2 ใบนี้กลับไปสู่แก้วเดิม 2 ใบที่เท่ากัน ระดับจะเป็นอย่างไร เด็กตอบไม่ถูก

นอกจากนี้บรุนเนอร์มีความคิดว่าเด็กวัยนี้ต้องการการสนองความพึงพอใจอย่างทันที่ทั้งที่ภายหลังที่ทำงานเสร็จ และบรรยากาศที่ผ่อนคลายไม่ตึงเครียดทำให้เด็กรู้สึกสบายใจที่จะเรียนและตอบปัญหาต่าง ๆ

5.3 มีนักจิตวิทยาที่สนับสนุนความคิดของเพียเจต์ (Aimy) กล่าวว่าเราควรคำนึงถึงวิธีการสอนที่มีประสิทธิภาพให้กับเด็กดีกว่าที่จะทำการทดลองเพื่อให้เด็กเกิดความเข้าใจเรื่องความคงที่ซึ่งได้เสนอวิธีต่าง ๆ ในการสอนเพื่อให้มีประสิทธิภาพดังนี้

- ครูควรพยายามทำความเข้าใจทฤษฎีของเพียเจต์ ซึ่งจะทำให้ครูทราบว่าเด็กมีความคิดอย่างไร

- ถ้าเป็นไปได้ให้ประเมินระดับความคิดของเด็กแต่ละคนในชั้น แล้วให้เด็กทุกคนได้ทำการทดลองของเพียเจต์ แล้วครูสังเกตการกระทำของเด็กแต่ละคน แล้วให้เด็กอธิบายถึงการกระทำของเขา

- การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงและการทำกิจกรรมต่าง ๆ เป็นสิ่งสำคัญยิ่งควรจัดหาอุปกรณ์และให้โอกาสเด็กได้เรียนด้วยตนเองให้มากที่สุด

- จัดสถานการณ์ให้เด็กได้พบปะคนอื่น ๆ เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และความคิดซึ่งกันและกัน และทางที่ดีควรจัดให้เด็กเก่งอยู่ในกลุ่มเดียวกับเด็กอ่อน ดีกว่าที่จะแยกเด็กเก่งออกจากเด็กอ่อน

- จัดประสบการณ์ให้จนเด็กสามารถเกิดความคิดสามารถเข้าใจสิ่งต่าง ๆ และแก้ปัญหาได้

- ต้องจำไว้ว่าภาษาเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความคิด ดังนั้นในการสอนจะต้องให้เด็กเข้าใจคำต่าง ๆ เช่นมากกว่า-น้อยกว่า มากที่สุด-น้อยที่สุด

5.4 บรรณนอร์และคนอื่น ๆ มีความคิดเห็นว่า เราควรช่วยเด็กประณปลายให้คิดแบบนามธรรมโดยใช้วิธีที่ครูช่วยจัดสภาพการณ์ที่จะกระตุ้นให้เด็กถามคำถามเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ (อาจใช้เกมส์ 20 คำถาม) และการตั้งสมมติฐานว่าทำไมสิ่งนั้น ๆ จึงเกิดขึ้น

5.5 อิริคสันมีความคิดว่าเด็กวัยนี้ต้องการให้เป็นที่ยอมรับของครูและเพื่อน ดังนั้นจึงพยายามทำงานต่าง ๆ ให้สำเร็จ ดังนั้นครูควรพยายามให้งานที่มีความหมายกับเด็กและช่วยให้เด็กประสบความสำเร็จในงานเหล่านั้น พยายามลดงานที่มีการแข่งขันเปรียบเทียบให้เหลือน้อยที่สุด เพราะถ้าเด็กทำไม่ได้จะทำให้เกิดความรู้สึกต่ำต้อยสู้เพื่อนไม่ได้ ซึ่งเด็กจะมีแนวโน้มคิดว่าตัวเองเป็นเช่นนี้ตลอดไป ครูควรเปิดโอกาสให้เด็กได้ทำงานแข่งกับตนเอง ในขณะเดียวกันก็ให้ทุก ๆ คนมีโอกาสประสบความสำเร็จ (พรรรณี ชุทัย, 2522 : 109-112)

6. ลักษณะพัฒนาการในระดับมัธยมศึกษา

(อายุ 12-18 ปี ชั้น ม.1-ม.6)

6.1 ลักษณะทางร่างกาย

6.1.1 เด็กผู้หญิงส่วนใหญ่มัจะเจริญเติบโตเต็มที่ในระยะแรกของวัยนี้ ส่วนเด็กผู้ชายก่อนจะขึ้นชั้น ม.2 หรือ ม.3 ยังเจริญเติบโตไม่เต็มที่และอาจสูงได้อีกหลังจากระยะนี้เด็กผู้ชายบางคนมีน้ำหนักและส่วนสูงเพิ่มขึ้นอย่างมากเพียงในระยะปีเดียว เด็กบางคนเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วในระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลาย แต่เด็กเกือบทุกคนจะเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วในระดับมัธยมศึกษา เด็กแต่ละคนจะมีอัตราการเจริญเติบโตต่างกันมากบางคนเจริญเติบโตเร็วจึงมีรูปร่างใหญ่โตกว่าเพื่อนรุ่นเดียวกัน

เด็กผู้หญิงเข้าสู่วัยรุ่นเร็วกว่าเด็กชาย สำหรับเด็กผู้ชายบางคนเข้าสู่วัยรุ่นช้ากว่าเพื่อนรุ่นเดียวกันมักจะมีปัญหาในการปรับตัว จากการศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมของเด็กที่เข้าสู่วัยรุ่น

เร็วและช้าและจากการให้เพื่อน ๆ แสดงความคิดเห็น ก็พบว่าเด็กผู้ชายที่เข้าสู่วัยรุ่นเร็วมักจะมี ความเชื่อมั่นในตนเองและได้รับแต่งตั้งเป็นผู้นำ ส่วนเด็กผู้ชายที่เข้าสู่วัยรุ่นช้ากว่าเพื่อนรุ่นเดียวกัน นั้น จะไม่เด่นในหมู่เพื่อนและมักทำพฤติกรรมที่เรียกร้องความสนใจ เนื่องจากรูปร่างเล็กกว่า คนอื่นจึงไม่ได้ร่วมเล่นกีฬา หรือไม่ได้มีตำแหน่งอะไรที่จะเป็นที่ยอมรับของเพื่อน จึงต้องเรียกร้องความสนใจโดยทำอย่างอื่น (H.E. Jones, 1954 อ้างจาก Biehler, 1978 : 197) ครูจึงควรสนับสนุนให้ทำกิจกรรมอื่น ๆ อาจจะเป็นงานทางด้านวิชาการหรือกิจกรรมชุมนุมต่าง ๆ ที่เด็กชอบ เมื่อทำได้สำเร็จเด็กจะเกิดความภาคภูมิใจ เชื่อมั่นในตนเองและได้รับการยอมรับจากเพื่อน

6.1.2 เด็กผู้หญิงทุกคนจะเริ่มเข้าสู่วัยสาว ส่วนเด็กชายจะเข้าสู่วัยหนุ่มหลายคนระบบ อวัยวะเพศ (ที่บ่งลักษณะทางเพศระยะแรก) จะเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว เช่นมดลูก รั้งไข่ อัณฑะ ทำให้มีประจำเดือนและอสุจิ และลักษณะทางเพศที่จะทำให้เป็นหญิงหรือชายอย่าง สมบูรณ์จะปรากฏชัด เช่นหญิงจะมีหน้าอกและตะโพกขยาย มีเสียงทุ้ม ส่วนเด็กผู้ชายนั้นบ่า จะกว้างขึ้นและมีมัดกล้ามเนื้อที่ไขมันในร่างกายส่วนต่าง ๆ ทั้งสองเพศจะมีขนในที่ลับและ ขนตามร่างกาย ลักษณะผิวหนังเปลี่ยนแปลงไปเพราะต่อมไขมันทำงานมากขึ้น อาจทำให้เป็นสิว เสียงเปลี่ยน วัยนี้จะมีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ในระยะนี้ควรสอนเกี่ยวกับ เพศศึกษาเพื่อให้เด็กรู้จักปฏิบัติตนในทางที่ถูก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กผู้หญิงควรให้ความรู้ เกี่ยวกับเรื่องการมีประจำเดือน เพื่อจะได้ไม่ตกใจกลัว

6.1.3 เด็กวัยนี้จะสนใจรูปร่างลักษณะของตน และรู้สึกเป็นกังวลมากเรื่องรูปร่าง ว่าจะอ้วนหรือผอม สูงหรือเตี้ย เรื่องเป็นสิวหรือกังวลเกี่ยวกับหน้าตาหรือส่วนที่ไม่สวย เด็ก อาจสร้างจินตนาการถึงรูปร่างลักษณะที่ตนอยากเป็น จะสนใจการแต่งตัวเพื่อให้เป็นที่ดึงดูด เพศตรงกันข้าม เพราะวัยนี้มีการเจริญเติบโตทางด้านเพศเต็มที่แล้ว เรื่องรูปร่างหน้าตาจึงถือเป็นเรื่องสำคัญมากสำหรับเด็กวัยนี้ ในช่วงนี้สอนครูอาจให้อภิปรายถึงเรื่องการเสริมสร้างรูปร่าง ลักษณะให้เป็นไปตามที่ต้องการในทางที่เหมาะสมเช่นโดยการออกกำลังกาย การรับประทาน อาหารที่ดีมีคุณภาพประโยชน์ แนะนำเด็กผู้หญิงที่สูงว่าไม่ควรนั่งหลังโกง แนะนำการวางท่าทาง ในอิริยาบถต่าง ๆ เพื่อให้มีบุคลิกภาพที่สง่างาม เป็นต้น

6.1.4 จากการศึกษาของคินซี (Kinsey, 1948) พบว่าเพศชายจะมีความต้องการทาง เพศสูงสุดในช่วงอายุ 16 และ 17 ปี เมื่อเด็กมีความต้องการทางเพศอย่างมาก จึงหาโอกาสที่จะสนองความต้องการนี้ส่วนมากจะใช้วิธีสำเร็จความใคร่ด้วยตนเอง ในสังคมไทยปัจจุบันอิทธิพล

รูปที่แสดงถึงวัยรุ่นกับกลุ่มเพื่อน

ของสังคมตะวันตกมีมากขึ้น ทำให้เด็กแสดงออกโดยการมีความสัมพันธ์ทางเพศก่อนแต่งงาน บางคนก็แสดงออกในด้านที่สังคมไม่ยอมรับเช่นรักร่วมเพศ เป็นต้น หรืออาจแสดงออกโดยการอยาก رؤ้อยากเห็น การทำงานของต่อมเพศมีการเปลี่ยนแปลงมักทำให้เกิดสิว ซึ่งจะป้องกันได้ โดยคำนึงถึงเรื่องอาหารและปรึกษาแพทย์

6.2 ลักษณะทางสังคม

6.2.1 พฤติกรรมทั่ว ๆ ไปของวัยรุ่นจะทำตามกลุ่มเพื่อน บางครั้งจึงเกิดความขัดแย้งว่าจะทำตามกลุ่มเพื่อนหรือทำตามผู้ใหญ่ เพราะการดำเนินชีวิตของสองกลุ่มนี้มีความแตกต่างกัน จึงทำให้เกิดปัญหาช่องว่างระหว่างวัย พ่อแม่บางคนไม่ยอมรับการกระทำของลูกจึงเกิดความขัดแย้งกันส่วนมากจะเป็นเรื่องเสื้อผ้าการแต่งกาย เรื่องผม เรื่องการเที่ยวนอกบ้านกลางคืน ความขัดแย้งระหว่างพ่อแม่และลูกจะมีน้อยลงถ้าพ่อแม่ตระหนักว่าสังคมและการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปมีอิทธิพลต่อความประพฤติของลูกตนและพ่อแม่สามารถปรับทัศนคติเกี่ยวกับเรื่องนี้ได้

เด็กวัยรุ่นต้องการอิสระ ผู้ใหญ่ควรใช้วิธีเดินสายกลาง คือควบคุมและผ่อนปรนบ้าง แต่อย่าทำอะไรให้เด็กรู้สึกว่าคุณบังคับ ครูควรมีความใกล้ชิดกับนักเรียนจนทราบค่านิยมของ

กลุ่ม เพื่อสามารถเข้าใจและยอมรับเด็กได้ นอกจากนี้ครูจะส่งเสริมอิสรภาพแก่เด็กโดยสนับสนุนให้นักเรียน ช่วยกันวางกฎเกณฑ์ในชั้น และให้เขารับผิดชอบปฏิบัติตัวอย่างเคร่งครัด

6.2.2 เด็กระดับมัธยมศึกษาต้องการทำตามกลุ่ม เพราะมีความรู้สึกว่าได้มีส่วนร่วมในกลุ่มนั้น วิทยุรันมักจะทำตัวและทำอะไรคล้าย ๆ เพื่อนเพราะไม่มีความมั่นใจในตนเอง และต้องการพิสูจน์ให้เห็นว่าเขาเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม ครูควรสนับสนุนให้เด็กเป็นตัวของตัวเอง โดยให้เด็กได้ทำกิจกรรมที่เขาจะแสดงออกได้อย่างอิสระ เน้นความคิดเห็นส่วนตัวของแต่ละคน จัดให้มีการอภิปรายแสดงความคิดเห็นในห้องเรียน หรือแสดงให้เห็นว่าครูพร้อมจะยอมรับแม้เด็กจะตอบผิด

งานตามขั้นพัฒนาการ

ในด้านสังคมนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ควรจะได้ทำสิ่งต่อไปนี้

1. ได้รับการยอมรับจากเพศตรงข้าม
2. ยอมรับบทบาททางเพศของตน
3. มีทัศนคติใหม่ ๆ และลักษณะที่เหมาะสมเกี่ยวกับบทบาททางเพศของตน
4. รู้หน้าที่ของการเป็นเพศชายและเพศหญิงเป็นอย่างดี
5. เตรียมตัวมีครอบครัว

6.3 ลักษณะทางอารมณ์

6.3.1 เด็กวัยนี้อาจมีอาการเสียง่าย และมีอารมณ์ไม่มั่นคง ส่วนหนึ่งเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายกับการเปลี่ยนแปลงทางเพศและอีกส่วนหนึ่ง เนื่องจากมีความสับสนไม่แน่ใจเกี่ยวกับตนเองว่าตนคือใคร มีจุดมุ่งหมายอย่างไรในชีวิตเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่กันแน่ สิ่งหนึ่งที่ครูทำได้คือปกครองด้วยความคงเส้นคงวา ปฏิบัติต่อเด็กดังเช่นเขาเป็นผู้ใหญ่ที่มีความรับผิดชอบ แสดงอาการยอมรับและให้เกียรติ

6.3.2 วิทยุรันมีแนวโน้มที่จะใจแคบและยึดความคิดเห็นของตนเอง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะไม่มั่นใจในตนเอง และไม่มีประสบการณ์ เด็กจะคิดว่ามีคำตอบที่สมบูรณ์ และเขารู้คำตอบนั้น ถ้ามีการอภิปรายในชั้นครูควรเน้นให้เห็นว่าการนำความคิดเห็นของคนอื่นมาพิจารณาเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งอาจนำมาปรับปรุงความคิดของตนเองได้ ครูจะต้องระวังเด็กที่ยึดความคิดเห็นของตนเองเป็นใหญ่ ซึ่งมักจะข่มขู่เพื่อนร่วมชั้น ทำให้ไม่มีใครกล้าที่จะค้านความคิดของเขา ครูควรอธิบายให้เด็กที่ยึดถือความคิดเห็นของตนเองเป็นใหญ่ทราบว่าการยอมให้คนอื่นแสดงความคิดเห็นไม่ได้หมายความว่าถึงการยอมแพ้

6.3.3 ในวัยนี้ซึ่งกำลังสับสนไม่แน่ใจตนเองอยากรู้จักตนเองและมีความพยายาม อยากรจะมีอิสระ ทำให้เด็กเกิดความรู้สึกสับสนกังวลและมีอารมณ์โกรธ อาจแสดงออกโดยการ ใช้ยาเสพติดหรือดื่มเหล้า หรือไม่ยอมรับค่านิยมของสังคม วิธีที่จะทำให้วัยรุ่นรู้จักตนเองมีกล่าว ไว้ในบทที่ 2 แล้ว ควรจะให้วัยรุ่นเข้าใจถึงบทบาทของเพศชายและเพศหญิงในสังคมโดยให้เขา ได้อภิปรายกันเกี่ยวกับเรื่องนี้ และทำทุกอย่างเท่าที่จะทำได้เพื่อให้วัยรุ่นมีการเตรียมตัว และ คิดเกี่ยวกับอาชีพ สำหรับเด็กที่ต้องการอิสระและถูกผู้ใหญ่ขัดขวาง ทำให้เด็กโกรธและไม่ชอบ ผู้ใหญ่ ครูจะช่วยโดยให้อภิปรายและเขียนแสดงความรู้สึกที่ไม่พอใจ ขณะเดียวกันครูจะต้องชี้แจง ให้เด็กเข้าใจถึงการควบคุมตนเอง เพราะการอยู่ร่วมกันในสังคมต้องคำนึงถึงเสรีภาพของผู้อื่นด้วย

งานตามขั้นพัฒนาการ

เด็กวัยนี้ควรได้รับความอิสระจากพ่อแม่และผู้ใหญ่

6.4 ลักษณะทางสติปัญญา

6.4.1 เด็กระดับนี้มีความสามารถคิดอย่างมีระเบียบแบบแผนและเป็นนามธรรมได้ มากขึ้นทีละน้อย แต่ยังไม่สามารถนำความคิดนี้ไปใช้ได้เสมอไป เด็กมัธยมศึกษาตอนต้นเริ่ม คิดโดยการเดาหรือคาดคะเนสิ่งทีอาจจะเกิดขึ้นและหาวิธีแก้ปัญหาโดยวิธีลองผิดลองถูก ส่วน เด็กมัธยมศึกษาตอนปลายนั้นเริ่มคิดโดยการตั้งสมมติฐานหรือคาดคะเนสิ่งที่เกิดขึ้น ต่อมาจึง ทดสอบสมมติฐานหรือสิ่งที่คาดไว้ตอนแรกอย่างมีระบบคือใช้วิธีสังเกต บางทีก็จดบันทึกผลที่ ได้จากการทดสอบที่แตกต่างกัน และหาข้อสรุปอย่างมีเหตุผลในตอนสุดท้าย เด็กวัยนี้สามารถ ปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงและประสบการณ์ใหม่ๆ ได้ ถึงแม้ว่าเด็กระดับมัธยมศึกษา ตอนปลายจะมีความรู้มากและสามารถคิดได้อย่างมีระเบียบแบบแผน เด็กก็อาจนำความรู้และ ความคิดเหล่านี้ไปใช้ไม่ได้เสมอไปเนื่องจากขาดประสบการณ์ในการสอนทักษะการแก้ปัญหา ครูจึงควรรหาโอกาสที่จะให้เด็กนำสิ่งที่คิดไปใช้ให้มากที่สุด

6.4.2 เด็กวัยนี้สามารถเข้าใจความคิดรวบยอดที่เป็นนามธรรมได้ดีขึ้น จึงสามารถเข้าใจหลักจริยธรรมต่าง ๆ ได้มากขึ้น แต่ก็ยังมีความคิดรวบยอดบางอย่างที่เด็กเข้าใจยาก ครูจึงต้อง พยายามอธิบายด้วยความอดทนไม่แสดงอาการเบื่อหน่ายหรือเยาะเย้ย นอกจากนี้ความคิดทาง การเมืองของเด็กอายุระหว่าง 12 ถึง 16 ปีจะมีลักษณะเป็นนามธรรมและคิดได้อย่างอิสระ มากขึ้น มีความรู้เกี่ยวกับการเมืองมากขึ้น (Adelson 1971, 1972) อาจเนื่องมาจากมีพัฒนาการ ทางความคิดความเข้าใจเพิ่มขึ้น ถ้าถามเด็กอายุ 13 ปีว่า “เรามีกฎหมายไว้เพื่ออะไร” เด็กจะ

ตอบว่า “เพื่อไม่ให้พลเมืองขโมยหรือฆ่ากัน” ส่วนเด็กอายุ 14 หรือ 16 ปีจะตอบตรงกันข้ามว่า “เพื่อให้แน่ใจว่าจะมีความมั่นคงปลอดภัยและเป็นการบังคับรัฐบาลให้ปฏิบัติตาม” ครูที่สอนสังคมศึกษาควรเข้าใจลักษณะความคิดของเด็กเพื่อจัดการเรียนการสอนได้เหมาะสม และทำให้เข้าใจว่าทำไมเด็กจึงตอบเรื่องการเมืองหรือเรื่องอื่นที่เป็นนามธรรมได้ไม่เหมือนกัน

6.4.3 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายจะรู้จักตัดสินใจเลือกค่านิยมและมาตรฐานที่เขาเห็นว่าควรยึดถือเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เด็กเริ่มมีค่านิยมของตนเอง เพราะเด็กวัยนี้สามารถคิดได้อย่างมีแบบแผนมากขึ้น เป็นนามธรรมมากขึ้น และเป็นอิสระจากพ่อแม่มากขึ้น การมีค่านิยมเพื่อเป็นแนวทางทางการดำเนินชีวิตของตนเป็นลักษณะสำคัญที่ยอมรับกันว่าแสดงถึงความเป็นผู้ใหญ่ ครูมีอิทธิพลต่อเด็กทั้งทางด้านความคิดและการกระทำนักเรียนเป็นผู้ฟังที่พร้อมจะรับอยู่แล้ว บางคนอาจเลียนแบบครูและอยากทราบค่านิยมและความเชื่อของครูเพื่อรับไปปฏิบัติก็ได้

ถ้าครูต้องการให้นักเรียนมีประสบการณ์ตรงรวมทั้งมีอิสระที่จะเลือกหรือไม่เลือกความคิดและค่านิยมต่าง ๆ ตามความชอบของเขาเอง ครูก็ควรหลีกเลี่ยงไม่พูดถึงค่านิยมของครู ถ้าจะสอดแทรกความเชื่อของครูในขณะที่สอนก็ควรชี้แจงว่าเป็นความเชื่อของครูนักเรียนจะยอมรับหรือไม่ก็ได้ หรือถ้านักเรียนแสดงความคิดเห็นหรือความเชื่อที่ต่างจากครู ๆ ก็พร้อมจะยอมรับในกรณีที่เด็กสับสนเลือกค่านิยมหรือความเชื่อที่จะเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตยังไม่ได้ ครูควรเปิดโอกาสให้มีการอภิปรายถึงสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตและควรหาวิธีต่าง ๆ ที่จะช่วยให้นักเรียนรู้ถึงค่านิยม และความเชื่อของตน

6.4.4 เด็กวัยนี้ต้องการพัฒนาความรู้สึกนับถือตนเอง ความคิดว่าตนมีความสามารถ ความเป็นตัวของตัวเองและการรู้จักตนเอง ถ้าเด็กได้รู้ว่าตนสามารถทำอะไรได้บ้างเด็กก็จะรู้จักตนเองมากขึ้น วิธีที่ครูจะช่วยนักเรียนให้พัฒนาความรู้สึกนับถือตนเอง และความคิดว่าตนมีความสามารถมีกล่าวไว้ในบทที่ 7 แล้ว

งานตามขั้นพัฒนาการ

1. เด็กวัยนี้ควรเรียนรู้ในการยอมรับความสามารถและสติปัญญาความเฉลียวฉลาดของตนเอง
2. เลือกและเตรียมตัวสำหรับอาชีพ
3. พัฒนาทักษะทางปัญญาและความเข้าใจเกี่ยวกับการเป็นพลเมืองดี
4. ยึดถือค่านิยมหรือจริยธรรมอันใดอันหนึ่ง เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต

7. แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการในระดับมัธยมศึกษา

7.1 เพียเจต์และบรุนเนอร์มีความเชื่อว่าเด็กวัยนี้คิดและเข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรมได้ ทุกเรื่อง คิดได้อย่างมีเหตุผลและยิ่งอายุมากขึ้นก็สามารถคิดแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ละเอียดถี่ถ้วนขึ้น และคิดในสิ่งที่เป็นนามธรรมได้กว้างขวางขึ้น ครูจะทราบความคิดของเด็กโดยการกระตุ้นให้อภิปราย แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระและให้เขียนรายงานโดยไม่มีคะแนน และครูจะส่งเสริมความคิดเด็ก โดยสอนให้แก้ปัญหาและค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองไม่ใช่ครูป้อนให้

7.2 อิริคสันมีความเห็นว่าความรู้ว่าตนเองจะประกอบอาชีพอะไรมีความสำคัญยิ่ง เด็กควรจะได้มีการเตรียมตัวเพื่อประกอบอาชีพ คือควรจะได้เข้าใจถึงความสามารถ ความสนใจและความต้องการของตนเอง ตลอดจนทราบถึงโอกาสที่จะเลือกประกอบอาชีพ สำหรับผู้ที่เข้าใจลักษณะดังกล่าวแล้วจะเลือกอาชีพได้ง่าย (พรณี ชูทัย, 2522 : 123-125) ครูแนะแนวจะช่วยให้ นักเรียนรู้จักและเข้าใจตนเองได้ดี

8. สรุป

เด็กแต่ละระดับอายุจะมีลักษณะพัฒนาการแตกต่างกัน ในการสอนครูควรคำนึงถึงลักษณะดังกล่าว เพื่อจัดกิจกรรมและอุปกรณ์ได้เหมาะสม เด็กวัยก่อนเข้าเรียนยังเพ่งมองพยัญชนะหรือสิ่งของเล็ก ๆ ไม่ค่อยได้ ครูอนุบาลจึงควรคำนึงถึงในการจัดกิจกรรมและบทเรียน การเล่นของเด็กวัยก่อนเข้าเรียนก็มีลักษณะแตกต่างกัน เช่นเด็ก 2 ขวบจะต่างคนต่างเล่น ส่วนเด็กอายุ 5 ขวบจะชอบเล่นกับเพื่อน ๆ มากกว่า มีการศึกษาวิจัยถึงวิธีที่พ่อแม่ใช้กับเด็กวัยก่อนเข้าเรียน เพื่อให้เด็กมีความสามารถ ครูก็อาจนำวิธีนี้มาใช้กับเด็กอนุบาลได้ คือพยายามพูดคุยใกล้ชิดกับเด็กบ่อย ๆ ให้เด็กมีโอกาสจับกระทำสิ่งต่าง ๆ ให้เขาทำสิ่งต่าง ๆ อย่างอิสระ และชื่นชมผลงานของเด็ก

เด็กส่วนมากเมื่ออยู่ชั้นประถมปลายจะเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว เด็กผู้หญิงส่วนมากจะเป็นสาวเร็วกว่าเด็กผู้ชาย หลังจากนั้นก็จะค่อย ๆ โตทันกัน หลังจากระยะที่เจริญเติบโตอย่างรวดเร็วผ่านไปแล้ว เด็กผู้ชายส่วนมากจะมีรูปร่างใหญ่โตแข็งแรงกว่าเด็กผู้หญิง เด็กชั้นประถมต้นจะยึดถือกฎเกณฑ์อย่างเคร่งครัด แต่พออายุประมาณ 12 ปีซึ่งเป็นชั้นประถมปลายเริ่มเข้าใจได้ดีขึ้นว่าบางครั้งก็จำเป็นต้องยึดหยุ่นกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับสภาพการณ์

เด็กชั้นประถมศึกษาตอนปลายและชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จะมีปัญหาการปรับตัวมากกว่าเด็กในระดับชั้นอื่น เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย เมื่อเข้าสู่วัยรุ่นแล้ว

พร้อม ๆ กับต้องเผชิญภาวะความกดดันทางสังคมและเรื่องการเรียนรู้ จากการวิเคราะห์ผลการเรียน ของนักเรียนวัยรุ่นพบว่าเด็กผู้หญิงเรียนเก่งกว่าผู้ชายทางด้านภาษาและได้เกรดสูงกว่า ส่วนเด็กผู้ชายเรียนเก่งกว่าผู้หญิงทางด้านคณิตศาสตร์และการมองเห็นความสัมพันธ์ของมิติต่าง ๆ

นักเรียนเกือบทุกคนเข้าสู่วัยรุ่นหนุ่มสาวมีวุฒิภาวะทางเพศเมื่ออยู่ชั้นมัธยมศึกษาในระยะ นี้จะมีลักษณะทางเพศปรากฏชัด เช่นเด็กผู้หญิงมีประจำเดือน หน้าอกและตะโพกขยาย เด็กผู้ชาย มีอสุจิ บ่าและไหล่กว้างขึ้น ทำให้ต้องมีการปรับทั้งร่างกายและจิตใจเด็กควรได้รับการชี้แจง ให้เข้าใจเรื่องการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เพื่อไม่ให้วิตกกังวลมาก เด็กวัยรุ่นนี้อาจจะเกิดความขัดแย้ง กับพ่อแม่ เพราะเด็กจะทำพฤติกรรมตามกลุ่มเพื่อนมากกว่าพ่อแม่ แต่ถ้าพ่อแม่เข้าใจเรื่องการ เปลี่ยนแปลงของสังคมและปรับทัศนคติได้บ้างความขัดแย้งก็จะคงน้อยลง ส่วนเด็กมัธยมศึกษา ตอนปลายจะคิดได้อย่างมีเหตุผล มีระเบียบแบบแผนและคิดเกี่ยวกับสิ่งที่เป็นนามธรรมได้ ตั้ง สมมติฐานและทดสอบได้อย่างมีระบบ คิดเกี่ยวกับการเมืองได้กว้างขวางและเป็นนามธรรมได้ ในช่วงอายุ 12 ถึง 16 ปี รู้จักตัดสินใจเลือกค่านิยมหรือความเชื่อ เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนิน ชีวิต

หนังสือที่ควรอ่านประกอบ

ปรีชา ส่งสัมพันธ์ (แปล) *ร่วมกับเด็ก* กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์มณฑล, 2521.

ทิพาวดี เอมะวรรณนะ (แปล) *เด็กวอนสอนผู้ใหญ่* กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ปิยะสาส์น พิมพ์ครั้งที่ 5, 2523.

คำถามท้ายบทที่ 3

1. จงกล่าวถึงลักษณะพัฒนาการทางร่างกาย สังคม อารมณ์และสติปัญญาของเด็กระดับเตรียม อนุบาล อนุบาล ประถมศึกษาและมัธยมศึกษามาพอสังเขป
2. ในฐานะที่ท่านเป็นครู ท่านจะมีข้อเสนอแนะในการวัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับ ลักษณะพัฒนาการในแต่ละด้านของเด็กแต่ละวัยอย่างไรบ้าง อย่างสั้น ๆ

บรรณานุกรม

พรณี ชูทัย *จิตวิทยาการเรียนการสอน* ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
พิมพ์ครั้งที่ 2, 2522.

Biehler, Robert F. "Age-level characteristics" *Psychology Applied to Teaching* Boston :
Houghton Mifflin Company, 3^{ed}, 1978.